

บทที่ 5

การปรับเปลี่ยนในการผลิตและวิถีชีวิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหอยโข่ง

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งอภิปรายผลของการวิจัยเชิงคุณภาพที่เกี่ยวกับบริบททางสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปรับตัวในการผลิตทางการเกษตรและวิถีชีวิตของเกษตรกรภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไป โดยแบ่งรายละเอียดออกเป็นหัวข้อต่างๆดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางการเกษตรของอำเภอคลองหอยโข่ง
2. การเปลี่ยนแปลงในสภาพทางสังคมเศรษฐกิจ
3. ระบบการเกษตร
4. วิถีชีวิตของเกษตรกรในปัจจุบัน

1. ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางการเกษตรที่อำเภอคลองหอยโข่ง

1.1 ลักษณะพื้นที่เกษตรและสภาพแวดล้อม

ลักษณะพื้นที่เกษตรของอำเภอคลองหอยโข่งในปัจจุบันแบ่งได้ 3 ลักษณะพื้นที่ตามลักษณะภูมิประเทศคือ (1) ที่ราบสูงภูเขา (2) ที่ราบเชิงเขา (3) ที่ราบลุ่ม เนื่องจากลักษณะพื้นที่ทั้งสามจะมีลักษณะที่มีคุณสมบัติเฉพาะ เช่น ความสูงต่ำของพื้นที่ ลักษณะดิน การระบายน้ำ เป็นต้น ลักษณะทางกายภาพเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์กับพืชเศรษฐกิจที่ทำการปลูกดังนั้นจึงสามารถจำแนกลักษณะพื้นที่เกษตรได้ดังนี้

1) ลักษณะพื้นที่เกษตรและสภาพแวดล้อมบริเวณที่ราบสูงภูเขา เป็นพื้นที่อยู่บริเวณทิศตะวันตกและทิศใต้ของอำเภอคลองหอยโข่งติดกับเทือกเขาสันกาลาศีรี พื้นที่ส่วนใหญ่จะมีความชันสูงเกิน 35 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะเนื้อดินเป็นดินร่วนมีดินทรายผสมอยู่ค่อนข้างมาก บางแห่งมีดินผสมลูกรัง

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญในปัจจุบันคือยางพารารองลงมาจากยางพารา คือ ไม้ผล ไม้ผลที่เกษตรกรในบริเวณนี้นิยมปลูกมีหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นไม้ผลยืนต้น เช่น ทูเรียน มังคุด เงาะ สะตอ ลองกอง ฯลฯ ซึ่งเป็นไม้ผลประจำถิ่นในภาคใต้ การปลูกไม่มีความพิถีพิถันมากนัก ในอดีตนิยมปลูกเลียนแบบธรรมชาติ กล่าวคือมีการถากถางพื้นที่เพื่อหาที่ว่างสำหรับปลูกไม้ผล การปลูก

ไม่มีความเป็นระเบียบ ปัจจุบันการปลูกไม้ผลในพื้นที่บริเวณนี้มีน้อย เนื่องจากพื้นที่สวนไม้ผลในอดีตถูกปรับเปลี่ยนเป็นสวนยางพาราเพราะยางพาราเป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า จากการสอบถามเกษตรกรในพื้นที่บริเวณนี้พบว่ายางพาราให้ผลผลิตโดยเฉลี่ย 2-3 กิโลกรัมต่อไร่ ในบางพื้นที่ที่ใกล้กับป่าธรรมชาติจะให้ผลผลิตถึง 3-4 กิโลกรัมต่อไร่ สวนไม้ผลที่ยังคงปลูกอยู่ในปัจจุบันก็เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นสำคัญ ขนาดพื้นที่ปลูกต่อครัวเรือนประมาณ 1-2 ไร่หรือสูงสุดไม่เกิน 5 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกในพื้นที่ว่างหรือสวนหลังบ้าน

2) ลักษณะพื้นที่เกษตรและสภาพแวดล้อมบริเวณที่ราบเชิงเขา พื้นที่อยู่ทางตอนกลางของอำเภอคลองหอยโข่ง ลักษณะพื้นที่เกษตรในบริเวณนี้มีเนื้อดินเป็นดินทรายที่มีดินเหนียวผสม ความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง ความสามารถในการเก็บกักน้ำค่อนข้างดี จึงทำให้ที่ดินบริเวณนี้เป็นแหล่งปลูกยางพาราและปลูกข้าวมาตั้งแต่อดีต อย่างไรก็ตามปัจจุบันพืชเศรษฐกิจหลักในบริเวณนี้คือยางพารา เช่นเดียวกับบริเวณแรกมีส่วนที่เป็นสวนไม้ผลบางส่วน การปลูกข้าวในปัจจุบันมีน้อย เนื่องจากเกษตรกรให้ความสำคัญน้อยลง ถึงแม้จะมีความเหมาะสมของดินและน้ำก็ตาม ความได้เปรียบในการระบายน้ำในพื้นที่ค่อนข้างดี ส่งผลให้การปลูกยางพาราและไม้ผลให้ผลผลิตได้ดี การเกิดโรคที่เกี่ยวกับระบบรากจึงน้อยกว่าที่ราบลุ่ม ไม้ผลที่เกษตรกรนิยมปลูกในปัจจุบัน ได้แก่ พุเตียน มังคุด เงาะ ลองกอง ส้มโอ มะพร้าว น้ำหอม ประกอบกับพื้นที่บริเวณนี้ได้ประโยชน์จากคลองชลประทานส่งน้ำได้ดี ทำให้เกษตรกรมีทางเลือกในการใช้น้ำได้หลายทางเลือก เกษตรกรบางส่วนมีการปรับพื้นที่ที่เคยเป็นนามาเลี้ยงสัตว์น้ำจืดชนิดต่างๆเพิ่มมากขึ้น

3) ลักษณะพื้นที่เกษตรและสภาพแวดล้อมบริเวณที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่บริเวณทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอคลองหอยโข่ง ลักษณะเนื้อดินเป็นดินเหนียวเป็นหลัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มสลับกับพื้นที่ดอนในลักษณะของสันลูกคลื่น ในอดีตพืชที่นิยมปลูกคือข้าว ปัจจุบันเหลือเกษตรกรที่ทำการปลูกข้าวจำนวนน้อยราย พื้นที่ส่วนใหญ่มักถูกปล่อยให้รกร้าง บางส่วนถูกปรับเปลี่ยนเป็นสวนยางพาราหรือทำไร่นาสวนผสม มีการขุดดินยกร่องเพื่อป้องกันน้ำท่วมถึง มีการขุดบ่อหรือสระน้ำเพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการเกษตรและเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์น้ำจืด โดยเฉพาะปลาชนิดต่างๆ เช่น ปลาดุก ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาดุก ปลาทับทิม เป็นต้น ส่วนพื้นที่ดอนบริเวณสันลูกคลื่นมีเนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายเป็นส่วนประกอบหลักจึงสามารถระบายน้ำได้ดี พืชเศรษฐกิจที่นิยมปลูกในบริเวณนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ข้าวและยางพารา โดยยางพารานิยมปลูกควบคู่กับการทำนา อย่างไรก็ตามยางพาราได้ทวีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

1.2 การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและอาชีพของคนในท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในอำเภอคลองหอยโข่งมีมาอย่างยาวนาน ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น ในอดีตเกษตรกรมีชีวิตอยู่ได้จากการอาศัยทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมในทางตรงได้แก่ ความสมบูรณ์ของป่าและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่โดยรวม ส่วนทางอ้อมมีความเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ และมีความสม่ำเสมอของฝน เนื่องจากในอดีตเกษตรกรในท้องถิ่นแถบนี้ทำนาเพื่อยังชีพ น้ำจึงจำเป็นต่อข้าวในนาแต่เมื่อสภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปจึงมีผลกระทบต่อการทำเกษตรของเกษตรกร

1) การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและอาชีพของเกษตรกรในท้องถิ่นบริเวณที่ราบสูงภูเขา การเปลี่ยนแปลงในบริเวณนี้มีมาไม่ต่ำกว่า 50 ปี โดยเริ่มจากการอพยพขึ้นไปจับจองพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ของคนกลุ่มหนึ่งจากพื้นที่ใกล้เคียง จุดประสงค์ของการจับจองเพื่อต้องการสิทธิในที่ทำกิน การจับจองในระยะแรกๆทำโดยการถากถางป่าให้พอปลูกพืชไร่ได้ พืชไร่นิยมปลูกคือ ข้าว ไร่ พืชผักต่างๆ ในขณะที่เดียวกันได้มีการปลูกไม้ยืนต้นบ้างไม้ยืนต้นที่นิยมปลูกคือ ยางพาราพันธุ์พื้นเมืองและไม้ผล แต่เป็นปลูกแบบกึ่งยังชีพกึ่งพาณิชย์ ผลผลิตจากพืชผลใช้บริโภคเป็นหลัก ส่วนที่เหลือส่วนหนึ่งจะนำไปขาย อาทิยางพาราพันธุ์พื้นเมืองสามารถให้ผลผลิตประมาณ 1 แผ่น หรือประมาณ 1 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งน้อยมากเมื่อเทียบกับปัจจุบันที่ให้ผลผลิต 2-3 กิโลกรัมต่อไร่ จากคำบอกเล่าของเกษตรกรอาวุโสในท้องถิ่น ทราบว่าในอดีตการนำผลผลิตมาขายในแต่ละครั้งใช้เวลา นานเพื่อให้ได้ปริมาณมากพอและคุ้มค่าต่อการเสียเวลา เกษตรกรจะต้องรอให้ได้ผลผลิตมากพอจึงนำมาจำหน่าย ดังนั้นเกษตรกรจึงให้ความสำคัญกับการดำรงชีพแบบพึ่งพาตนเอง การทำสวนยางพาราในระยะแรกเป็นเพียงการสร้างรายได้เพิ่มที่ไม่จริงจังมากนัก การบุกเบิกป่าเพื่อจับจองพื้นที่จึงยังไม่ขยายกว้างมากนัก

แต่ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา มีการเข้ามาส่งเสริมการทำสวนยางแบบใหม่โดยกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางอย่างจริงจัง ส่งผลให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการทำสวนยางพาราในรูปแบบที่ทันสมัยมากกว่าอดีต เนื่องจากได้ผลผลิตต่อไร่สูงและมีความสม่ำเสมอของผลผลิต ประกอบกับความต้องการของตลาดมีสูงขึ้นอีกทั้งการส่งเสริมอย่างจริงจังจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางโดยมีผลประโยชน์จากการสงเคราะห์จากกองทุน ส่งผลให้เกษตรกรที่เคยปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมืองเปลี่ยนรูปแบบการผลิตมาใช้ยางพาราพันธุ์ดี มีระบบปลูกที่ดี มีการบำรุงด้วยปุ๋ยเคมี ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตและรายได้ดีขึ้นมาก เกษตรกรส่วนใหญ่จึงยอมรับปฏิบัติตาม ปัจจุบันรูปแบบการผลิตในพื้นที่บริเวณนี้เป็นรูปแบบการปลูกยางพาราพันธุ์ส่งเสริม

ตามแนวทางของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง แม้ในทางเศรษฐกิจการปลูกยางพาราแนวใหม่ ส่งผลดีอย่างเห็นได้ชัดแต่การขยายพื้นที่สวนยางพาราสมัยก่อนให้เกิดการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้นมากอันเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายเพิ่มขึ้นอย่างมาก

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน รัฐให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นโดยเฉพาะป่า มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างที่ทำกินและป่าสงวน ส่งผลให้พื้นที่ป่ากลับมามีความอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น น้ำที่มาจากป่ามีปริมาณมากขึ้นไหลลงสู่คลองธรรมชาติและบางส่วนไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำคลองหลาและคลองจำไทร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีประโยชน์ต่อการทำการเกษตรในบริเวณนี้เพิ่มขึ้นด้วย

2) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะสิ่งแวดล้อมและอาชีพของคนในบริเวณพื้นที่ราบเชิงเขา ในอดีตทำการเกษตรในพื้นที่นี้มีทั้งการทำนาและสวนยางพารา เริ่มจากการเข้ามาจับจองพื้นที่ 150 - 200 ปีก่อน จากการสอบถามเกษตรกรอาวุโสที่มีถิ่นฐานในอำเภอคลองหอยโข่งหลายรายที่มีอายุอยู่ในช่วง 70 - 80 ปี พบว่าตั้งแต่เกิดมาก็เห็นพ่อแม่ทำสวนยางพาราหรือทำนาอยู่แล้ว บางคนก็เป็นรุ่นที่ 3 หรือ 4 ที่ทำสวนยางพาราหรือทำนา จึงเชื่อได้ว่าเกษตรกรเข้ามาจับจองพื้นที่เป็นเวลาประมาณหนึ่งร้อยห้าสิบปีขึ้นไปเพื่อทำการเกษตรโดยเริ่มจากทำนาซึ่งสำคัญมากต่อการดำรงชีพในสมัยนั้นที่ต้องผลิตอาหารไว้บริโภคเองในครัวเรือน การทำการเกษตรในพื้นที่บริเวณนี้ในระยะแรกทำในลักษณะยังชีพเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบการผลิตที่สำคัญคือมีการทำนาเป็นหลักเพื่อไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือจากการบริโภคแล้วมีการนำไปขายบ้างในบริเวณท้องถื่นจึงจัดได้เป็นการทำเพื่อการยังชีพเป็นสำคัญ

การทำสวนยางพาราได้เข้ามาในพื้นที่นี้ประมาณ 100 ปีมาแล้ว หรือช่วงประมาณ พ.ศ. 2440-2450 โดยได้มีการปลูกยางพาราเป็นพันธุ์พื้นเมืองไว้ตามพื้นที่ว่างบริเวณบ้านหรือหัวไร่ปลายนา ไม่ได้ปลูกเป็นกิจลักษณะมากนัก การปรับเปลี่ยนจากยางพาราพันธุ์พื้นเมืองเป็นยางพาราพันธุ์ส่งเสริม ซึ่งเป็นรูปแบบการผลิตในปัจจุบัน เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา จากการเข้ามาส่งเสริมการปลูกยางสมัยใหม่ของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ในปัจจุบันมีจำนวนเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราเพิ่มขึ้น ในขณะที่เกษตรกรที่ทำนาลดลง เนื่องจากการทำสวนยางพารามีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าการทำการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น ประกอบกับประชากรในอำเภอคลองหอยโข่งมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ที่อพยพเข้ามาเพื่อสร้างสวนยางพารา ซึ่งเป็นพืชที่สร้างรายได้เป็นตัวเงินที่ชัดเจนตรงกันข้ามกับการทำนาที่นับวันจะลดลงไปเรื่อยๆ สังเกตได้จากปริมาณนาร้างซึ่งเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญน้อยกับการทำนา คือการทำนาในปัจจุบันให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตซ้ำกับสูงขึ้น จากการใช้ปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้นและต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆภายนอกมากขึ้น ประกอบกับสภาพทางสังคมเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงจากในอดีตที่วิถีชีวิตที่เรียบง่ายมาสู่สังคมบริโภคนิยมที่ต้องอาศัยรายได้ที่เป็นตัวเงินสำหรับใช้จ่ายมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยในการดำรงชีพต้องอาศัยเงินตราในการแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งสำคัญ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะยางพาราสามารถตอบสนองการสร้างรายได้ได้ดี และพื้นที่นาส่วนมากในบริเวณนี้สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้สามารถปลูกยางพาราได้

ในส่วนของอาชีพอื่นนอกจากการปลูกยางพาราแล้วยังมีการเปลี่ยนเป็นไร่นาสวนผสมและการเลี้ยงสัตว์น้ำจืดอยู่บ้างเป็นส่วนน้อย จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้มีการทำไร่นาสวนผสมและเลี้ยงสัตว์น้ำจืดคือ การสร้างระบบชลประทานเมื่อ พ.ศ. 2535 โครงการชลประทานนี้ช่วยให้เกษตรกรในพื้นที่บางส่วนมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรตลอดทั้งปี แต่ในความเป็นจริงการทำนาเพื่อขายกลับไม่ได้ขยายพื้นที่เพิ่ม แต่มีการเปลี่ยนที่นามาเป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งน้ำจืดและปลาเศรษฐกิจโดยเฉพาะ เช่น ปลาดุก ปลาดุกเทศ ปลาตะเพียน ปลาสวาย และปลานิล มีการเข้ามาของนายทุนจากนอกพื้นที่ทำการกว้านซื้อพื้นที่ว่างเปล่าหรือพื้นที่นามาเพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยนิยมเลี้ยงบริเวณใกล้เคียงกับคลองชลประทาน เพื่อให้มีน้ำใช้ในการเพาะเลี้ยงตลอดทั้งปี ข้อเสียของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำคือต้องมีการแบ่งน้ำจากการทำนาซึ่งส่งผลให้หลายพื้นที่ปลายคลองชลประทานมีปัญหาการขาดน้ำ นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนในบริเวณตำบลคลองหอยโข่งมีระดับพื้นที่ต่ำกว่าพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ การระบายน้ำเสียจากการเลี้ยงสัตว์น้ำสู่แหล่งน้ำธรรมชาติหรือพื้นที่ว่างเปล่า ส่งผลให้พื้นที่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าบางส่วนเป็นที่รองรับน้ำเสียและเป็นแหล่งดูดซับน้ำเอาไว้ ทำให้น้ำท่วมขังตลอดทั้งปีไม่สามารถทำการเกษตรได้

3) การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและอาชีพของคนในท้องถิ่นบริเวณพื้นที่ราบลุ่มในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ การทำนาเป็นอาชีพที่ทำกันแพร่หลาย บางส่วนมีการทำสวนยางพารา โดยเฉพาะบริเวณที่ดอนซึ่งมีเพียงเล็กน้อย ส่วนที่ราบและที่ราบลุ่มมีการทำนาเป็นหลักโดยครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลคลองหอยโข่ง ตำบลโคกม่วงและตำบลทุ่งลาน พื้นที่บริเวณนี้มีการเริ่มจับจองเมื่อประมาณ 150 ปีก่อนหรือก่อน พ.ศ. 2440 จากการสอบถามผู้อาวุโสท่านหนึ่งซึ่งปัจจุบันมีอายุกว่า 70 ปี ได้เล่าให้ฟังถึงประวัติส่วนตัวว่าตนเป็นรุ่นที่สามที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้ จำความได้ว่าพ่อแก่ (ตา) เข้ามาบุกเบิกตั้งรกรากประกอบอาชีพทำนาและทำสวนยางพาราพันธุ์พื้นเมืองในสมัยที่ตนยังเป็นวัยรุ่นอยู่ สภาพพื้นที่ขณะนั้นยังมีความอุดมสมบูรณ์ของ

ป่าอยู่มากและมีสัตว์ป่าจำนวนมากอาศัยอยู่ ขนาดน้ำโคไปผูกไว้บริเวณพื้นที่นาซึ่งถูกเสือเข้ามา กัดโคตาย แต่ในระยะเวลาหลังมีการบุกรุกจับจองมากขึ้น เกิดการตั้งถิ่นฐานและขยายชุมชนจนพื้นที่ ป่าส่วนใหญ่ถูกทำลายลง

ลักษณะทางการทำนาในอดีตมุ่งผลิตเพื่อบริโภค เพราะพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งดินและน้ำ น้ำที่ใช้จากการทำนาได้จากแหล่งน้ำธรรมชาติ แล้วทอดเข้าสู่เหมืองหรือคูที่ทำกันเอง เข้าสู่พื้นที่นา การทำนาในอดีตส่วนมากทำเพียงปีละครั้ง รูปแบบการทำการเกษตรยังพึ่งพาธรรมชาติผสมกลมกลืนเข้ากับวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่เลิกการทำนา เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้วหรือประมาณ พ.ศ. 2536 เนื่องจากจากหน่วยงานราชการได้เข้ามาส่งเสริมการทำนาสอง ครั้งในหนึ่งปีโดยให้ทำนาปรังด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดตามมาหลังจากได้มีการสร้างระบบชลประทานเพื่อให้มีน้ำใช้ตลอดปี แม้ว่าการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ได้ผลผลิตข้าวมากขึ้นเพื่อขาย แต่ในความเป็นจริงกลับไม่ประสบผลสำเร็จ ระบบชลประทานที่สร้างขึ้นโดยเริ่มจากการสร้างอ่างเก็บน้ำคลอง หลาบริเวณหมู่ 5 ตำบลคลองหลาซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวอำเภอใกล้เคียงเพื่ออกเขา สันกาลาศีร์ อ่างเก็บน้ำถูกสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2531 เมื่ออ่างเก็บน้ำถูกสร้างเสร็จ ทางราชการ จึงสร้างคลองชลประทานส่งน้ำ โดยสร้างเป็นคลองส่งน้ำคอนกรีตวางยาวไปตามพื้นที่ลุ่มที่มีการ ใช้น้ำทำการเกษตร บริเวณตำบลโคกม่วง ตำบลทุ่งลานและพื้นที่บางส่วนในตำบลคลองหลาและ ตำบลคลองหอยโข่ง แต่คลองชลประทานที่สร้างขึ้นนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เต็มที่ เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีคลองซอยหรือมีน้อยนี้ ไม่เพียงพอต่อความต้องการที่จะส่งน้ำเข้าสู่ พื้นที่นาของเกษตรกร หรือที่เกษตรกรเรียกว่า “เหมืองอกไก่” ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถ ใช้น้ำจากคลองชลประทานได้ ทั้งนี้เนื่องจากระดับความสูงของคลองชลประทานไม่สัมพันธ์กับ ระดับความสูงของพื้นที่ทำการเกษตร ในพื้นที่ดอนหรือขนาดอนคลองชลประทานไม่สามารถส่งน้ำ ไปถึง เกษตรกรจึงขาดน้ำสำหรับทำนา ส่วนพื้นที่ลุ่มหรือพื้นที่ที่มีระดับต่ำกว่าคลองชลประทานส่ง น้ำกลับมีน้ำเข้าท่วมซึ่งจากคลองชลประทาน ประกอบกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องไม่สามารถ อธิบายถึงวิธีการใช้ประโยชน์จากคลองชลประทานส่งน้ำอย่างทั่วถึง ทำให้เกษตรกรไม่เข้าใจวิธี การใช้ประโยชน์จากคลองชลประทานอย่างเหมาะสมได้ด้วย

อีกปัญหาหนึ่งเกิดเนื่องจากการสร้างคลองชลประทานซึ่งเป็นคลองคอนกรีตได้ ขวางการไหลตามธรรมชาติของกระแสน้ำ ซึ่งตลอดแนวคลองคอนกรีตนี้ทำหน้าที่เสมือนสันเขื่อนที่ ใช้งักเก็บน้ำ ทำให้นาบริเวณตอนเหนือของแนวคลองคอนกรีตขวางกระแสน้ำมีการท่วมซึ่งไม่

สามารถทำนาได้ ส่วนบริเวณตอนล่างของแนวคลองชลประทานกลับไม่มีน้ำ เพราะคลองชลประทานคอนกรีตขวางการไหลของกระแสน้ำธรรมชาติ

การสร้างคลองชลประทานที่ไม่เหมาะสมนี้จึงส่งผลให้มีการเลิกการทำนาอย่างแพร่หลายเกิดขึ้นในบริเวณตำบลโคกม่วงและตำบลทุ่งลาน ประกอบมีกับการระบาดของอย่างหนักของหนูที่ระบาดในพื้นที่นาส่วนที่ยังทำอยู่ ส่งผลต่อการเลิกการทำนาขยายวงกว้าง เพราะไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกที่จะซื้อข้าวมาบริโภคซึ่งสะดวกกว่าการทำนาเอง นอกจากนี้ ในระยะ 3-4 ปี ที่ผ่านมาได้เริ่มมีการระบาดของหอยเชอร์ซึ่งมีการระบาดรุนแรงเมื่อ 1-2 ปี ที่ผ่านมายังส่งผลต่อการทำนามากขึ้น

จากปัจจัยที่เป็นอุปสรรคข้างต้น ส่งผลให้พื้นที่นาในอดีตกลายเป็นพื้นที่นาร้างในปัจจุบัน สภาพเช่นนี้มิให้เห็นอยู่ทั่วไปในบริเวณพื้นที่ราบลุ่ม ส่วนที่ยังคงทำนาอยู่ในจะจับกลุ่มกันทำนาในบริเวณใกล้เคียงกันเป็นหย่อมๆ ในบริเวณที่สามารถใช้น้ำจากชลประทานได้ วิธีการนี้มีขึ้นเพื่อต้องการลดการทำลายของหนู ส่วนในตำบลทุ่งลานนอกจากมีเหตุปัจจัยของการเลิกทำนาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีปัจจัยการขยายตัวของเมืองซึ่งอยู่ใกล้กับเขตชุมชนเมืองและอุตสาหกรรมในอำเภอหาดใหญ่และอำเภอสะเดาเข้าสู่พื้นที่เขตเกษตรกรรมในตำบลทุ่งลาน มีการซื้อขายที่ดินซึ่งเคยเป็นพื้นที่นามาสร้างที่อยู่อาศัยหรือเพื่อขายต่อ ส่งผลให้มีการอพยพของประชากรจากนอกพื้นที่เข้ามาอาศัยและทำให้ที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น เกษตรกรหลายรายได้ขายที่ดินให้กับนายทุนทั้งในและนอกพื้นที่ ส่วนที่ซื้อไว้เพื่อเก็งกำไรแต่ไม่สามารถขายได้นั้นเกิดจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ดินประเภทหลังนี้ยังถูกปล่อยให้พื้นที่ร้างเพราะไม่ได้ใช้ประโยชน์

จากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพชีวภาพดังกล่าวส่งผลให้การทำกรเกษตรในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันบริเวณพื้นที่นาดอนถูกปรับเปลี่ยนเป็นสวนยางพาราหรือไม่ผล ส่วนในพื้นที่ราบหรือราบลุ่มถูกปรับให้เป็นไร่นาสวนผสม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยการทำไร่นาสวนผสมยังคงมีอยู่ในกลุ่มที่จำกัด อาจเนื่องมาจากต้องใช้ทุนสูงในการพัฒนาพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ แต่ส่วนใหญ่แล้วพื้นที่ที่เคยเป็นนาในอดีตจะถูกปล่อยให้ร้างเป็นบริเวณกว้าง

2. การเปลี่ยนแปลงในสภาพทางสังคมเศรษฐกิจ

สภาพทางสังคมในปัจจุบันสะท้อนการเปลี่ยนแปลงจากสังคมในอดีตที่มีการปรับเปลี่ยนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัย ซึ่งจาก

การสัมภาษณ์ผู้มีอาวุโสและผู้นำทางความคิดทำให้สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจได้ดังนี้

2.1 ระบบตลาดในอดีต

ในอดีตกว่า 30 ปี ที่ผ่านมา การคมนาคมขนส่งยังไม่สะดวกเนื่องจากก่อนหน้านั้นไม่มีการสร้างถนนลูกรัง ถนนเป็นถนนดินเหนียวที่ชาวบ้านในท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชนได้สร้างถนน ดังนั้นการคมนาคมเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับช่วงก่อนหน้านั้นระบบตลาดยังมีบทบาทน้อยต่อสังคมเกษตรกร เกษตรกรมักจะผลิตสินค้าเพื่อยังชีพเป็นสำคัญ ระบบการผลิตจึงมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ข้าวเป็นพืชที่มีความสำคัญมากสำหรับเกษตรกรเพราะเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ แต่ข้าวไม่มีระบบตลาดที่มีความชัดเจนมากนัก เนื่องจากข้าวที่เกษตรกรผลิตได้ส่วนใหญ่นิยมเก็บไว้บริโภคเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจากการบริโภคซึ่งมีไม่มากนักที่นำออกจำหน่ายหรือบางครั้งแบ่งจำหน่ายเพราะมีความขัดสนด้านการเงินระบบตลาดข้าวจึงไม่มีความซับซ้อนคือเป็นลักษณะที่เกษตรกรขายต่อให้เกษตรกรด้วยกัน หรือเกษตรกรขายให้พ่อค้า และจากพ่อค้าขายไปยังต่อผู้บริโภคในตลาดท้องถิ่น

ระบบตลาดยางพาราในอดีตยังมีบทบาทน้อยต่อสังคมเกษตรกร เกษตรกรผลิตสินค้าเพื่อยังชีพเป็นสำคัญ ที่เหลือจากการบริโภคจึงออกจำหน่ายเพื่อให้ได้เงินมาซื้อสินค้าที่จำเป็น ในสภาพเช่นนี้ในการผลิตจึงมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ยางพาราเป็นพืชเสริมรายได้ ข้าวเป็นพืชที่มีความสำคัญมากสำหรับเกษตรกร เพราะเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ แต่ข้าวไม่มีระบบตลาดที่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากข้าวที่เกษตรกรผลิตได้ส่วนใหญ่เก็บไว้บริโภค ที่เหลือจากการบริโภคหรือเมื่อมีความขัดสนด้านการเงินจึงนำข้าวที่เก็บไว้ขาย ระบบข้าวจึงไม่มีความซับซ้อนมากนัก คือจากเกษตรกรขายให้เกษตรกรด้วยกันหรือจากเกษตรกรขายให้พ่อค้า จากพ่อค้าขายตรงต่อผู้บริโภคในตลาดท้องถิ่น

ยางพาราแม้จะไม่ใช่พืชเศรษฐกิจหลักแต่เกษตรกรให้ความสำคัญพอสมควร เนื่องจากเป็นพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง และมีความต้องการของตลาดอย่างสม่ำเสมอ การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญไม่มากนักในระยะแรก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพันธุ์ซึ่งยางพาราที่ปลูกทั้งหมดเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตต่ำ อีกทั้งไม่มีตลาดรับซื้อผลผลิตในท้องถิ่นที่ให้ราคาที่เหมาะสม การรับซื้อในท้องถิ่นจะเป็นการซื้อระหว่างเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องด้วยกัน ซึ่งจะรวบรวมผลผลิตแล้วนำไปขายในตลาดที่สำคัญ 3 แห่ง คือ ตลาดบ้านพุด ตลาดทุ่งลุง และตลาดในตัวเมืองหาดใหญ่ซึ่งจะได้ราคาที่ดีกว่า

การรับซื้อหรือรวบรวมจากญาติพี่น้องเพื่อนบ้านด้วยกันนั้นจะให้ราคาที่ไม่ดีนัก เนื่องจากมีการหักกำไรส่วนหนึ่งไปกับค่าขนส่ง เกษตรกรส่วนใหญ่จึงนำผลผลิตไปจำหน่ายยังตลาดในตัวเมืองทั้ง 3 แห่งเองซึ่งไม่สะดวกนักเพราะเส้นทางคมนาคมไม่ดีและพาหนะที่จำกัด จากการสอบถามเกษตรกรเกี่ยวกับการมีพ่อค้าไปรับซื้อผลผลิตยางพาราในท้องถิ่นเมื่อในอดีต ได้รับคำตอบจากเกษตรกรอาวุโสว่าในอดีตเคยมีพ่อค้าชาวจีนได้เคยเข้าไปรับซื้อผลผลิตในหมู่บ้านเพื่อมาจำหน่าย แต่เกิดปัญหาการปล้นและฆ่าพ่อค้า ส่งผลให้ไม่มีพ่อค้าเข้าไปรับซื้อผลผลิตในหมู่บ้านเพื่อมาจำหน่าย ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้การพัฒนาและการขยายตัวของการผลิตยางพาราในระยะนี้เป็นไปอย่างช้าๆ

2.2 ระบบตลาดในปัจจุบัน

ระบบตลาดในปัจจุบันของพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญที่สุดในอำเภอคลองหอยโข่งคือยางพาราสามารถแยกได้ 2 ระบบหลักตามรูปแบบของผลผลิตที่นิยมทำคือ ยางแผ่นและการผลิตยางและน้ำยางสด ผลผลิตทั้งสองรูปแบบนี้ส่วนใหญ่เกษตรกรจะไม่ได้กำหนดตายตัวว่าจะต้องขายในรูปแบบใด การเลือกที่จะผลิตแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

(1) ยางรูปแบบใดจะขายได้กำไรหรือผลตอบแทนที่ดีกว่ากัน กรณีถ้าขายยางแผ่นได้กำไรดีกว่ายางรูปแบบอื่นๆเกษตรกรจะทำยางแผ่น ถ้าขายน้ำยางได้ราคาดีกว่ายางรูปแบบอื่นๆเกษตรกรจะหยุดทำยางแผ่นแล้วมาขายน้ำยางแทน ในกรณีที่ราคาขายใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันไม่มากเกษตรกรจะนิยมขายในรูปแบบของน้ำยาง จากการสอบถามเกษตรกรในเรื่องราคาผลผลิตในปัจจุบันพบว่าราคาน้ำยางกับยางแผ่นมีความแตกต่างกันประมาณ 1-2 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรรายใหญ่จึงนิยมขายยางแผ่นมากกว่าเพราะมีผลตอบแทนโดยรวมดีกว่า เมื่อขายผลผลิตจำนวนมากความแตกต่างเพียง 1-2 บาทต่อกิโลกรัม ก็จะมีผลต่อรายได้อย่างมาก

(2) เวลาในการผลิตยางแต่ละรูปแบบ เกษตรกรบางคนอาจพิจารณาเป็นหลักในการเลือกรูปแบบการผลิต เพราะการทำยางแผ่นจะใช้เวลามากจากการสอบถามเกษตรกรได้กล่าวว่าในพื้นที่ 20 ไร่ เริ่มทำการกรีดยางในเวลา 1.00-2.00 น. จะทำตลอดกระบวนการจนกระทั่งเสร็จเป็นยางแผ่นเวลาประมาณ 14.00-15.00 น. ในขณะที่ขายในรูปแบบของน้ำยางสดจะสะดวกและง่ายกว่ามาก จึงมีเวลาสำหรับพักผ่อนมากกว่าและเหลือเวลาที่จะทำประโยชน์อื่นมากกว่า

(3) การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มรับซื้อน้ำยาง ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือกลุ่มขายน้ำยางสดและกลุ่มทำยางแผ่นรวมวัน การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มรับซื้อน้ำยางทางกลุ่มจะมีข้อตกลงกับสมาชิกซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องปฏิบัติ เช่น การกำหนดจำนวนวันที่จะต้องขายน้ำยางให้กับกลุ่มใน

รอบ 1 เดือน ซึ่งขึ้นกับข้อตกลงของแต่ละกลุ่มจึงทำให้เกษตรกรจะต้องหยุดทำยางแผ่นหรือขายน้ำยางสดให้กับพ่อค้าคนกลางแล้วขายให้ทางกลุ่มแทนตามจำนวนวันที่กำหนด ส่งผลให้เกษตรกรมีทางเลือกทางการตลาดมากขึ้น คือสามารถขายได้ทั้งพ่อค้าคนกลางและขายให้กับกลุ่มรับซื้อน้ำยางสด การถือหุ้นในกลุ่มเพื่อเป็นทุนในการดำเนินการของกลุ่ม โดยมีการกำหนดจำนวนหุ้นขั้นต่ำสุดหรือสูงสุดที่แต่ละคนสามารถถือได้ การเป็นสมาชิกกลุ่มรับซื้อน้ำยางเกษตรกรจะได้รับประโยชน์หลายกรณี เช่น การขายน้ำยางให้กับกลุ่มจะได้ราคาที่เป็นธรรม การได้รับเงินปันผลเมื่อสิ้นปี การได้รับสวัสดิการ เป็นต้น

2.2.1 ลักษณะของตลาดยางแผ่นในอำเภอคลองหอยโข่งในปัจจุบัน

ลักษณะของตลาดยางแผ่นในอำเภอคลองหอยโข่งสามารถพิจารณาได้ 4 ลักษณะ คือ (1) ตลาดในท้องถิ่น ได้แก่ พ่อค้าคนกลางรายย่อย พ่อค้าเร่ ร้านรับซื้อผลผลิตยางขนาดเล็กถึงขนาดกลางในท้องถิ่น ซึ่งเป็นตลาดสำหรับเกษตรกรรายเล็กและตลาดของเกษตรกรขนาดกลางบางราย โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรรายเล็กและบางส่วนของเกษตรกรขนาดกลาง นิยมขายผลผลิตยางแผ่นให้กับพ่อค้ารายย่อยหรือพ่อค้าคนกลางในชุมชน หรือญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน สายสัมพันธ์ความเป็นญาติ เพื่อนบ้าน หรือความคุ้นเคยของคนในชุมชนมีส่วนช่วยให้เกษตรกรที่มีกำลังการผลิตไม่มากนักนิยมขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางเหล่านี้ ประกอบกับการขายให้พ่อค้าในท้องถิ่นช่วยลดต้นทุนค่าขนส่งผลผลิตได้มาก และสามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ทันกับความต้องการที่จะต้องใช้จ่ายในลักษณะวันต่อวัน

เกษตรกรรายเล็กส่วนใหญ่มีกำลังการผลิตไม่มากจึงสร้างรายได้ได้ไม่มาก แต่จะต้องมีการระค่าใช้จ่ายประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นเกษตรกรรายเล็กส่วนใหญ่ต้องรีบขายผลผลิตให้ได้เร็วที่สุดให้มีรายได้ทันกับรายจ่าย การเก็บสะสมผลผลิตเพื่อให้ได้จำนวนมากแล้วนำไปจำหน่ายในราคาที่สูงกว่าจึงทำได้ยาก นอกจากนี้เกษตรกรรายเล็กจำเป็นต้องหาแหล่งรับซื้อที่ใกล้ที่สุดที่สามารถลดค่าใช้จ่ายการขนส่งให้ได้มากที่สุดและได้ราคาที่สูงพอใจ ถึงแม้จะขายได้ราคาที่ดีกว่าการนำไปขายในตัวเมืองก็ตาม แต่จะได้รายได้สุทธิที่ดีกว่าเพราะไม่ต้องเสียต้นทุนการขนส่ง

ส่วนเกษตรกรขนาดกลางบางรายมีการติดต่อกับพ่อค้ารายอื่นมานานและให้ราคาที่สูงกว่าพ่อค้าคนกลางทั่วไป ประกอบกับพ่อค้าคนกลางที่ซื้อขายครั้งละมากๆ สามารถให้ราคาสูงกว่าที่ซื้อขายกันทั่วไปในระดับนี้เล็กน้อย

(2) ตลาดในตัวเมือง เป็นตลาดของเกษตรกรรายใหญ่และเกษตรกรขนาดกลางบางราย โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรรายใหญ่นิยมนำผลผลิตไปจำหน่ายยังตลาดในตัวเมืองใกล้

เคียงคือตลาดทุ่งลุง ตลาดบ้านพรุ และตลาดหาดใหญ่ เนื่องจากทั้ง 3 ตลาดนี้มีพ่อค้ารายใหญ่คอยรับซื้อผลผลิต ซึ่งจะได้ราคาที่ดีกว่าการขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น การที่เกษตรกรเหล่านี้นิยมขายผลผลิตยังตลาดในเมืองเนื่องจากมีความจำเป็นทางการเงินและการรีบเร่งในการขายผลผลิตน้อยกว่าเกษตรกรขนาดเล็ก การขายในแต่ละครั้งจะรวบรวมให้ได้ผลผลิตมากพอแล้วจึงทำการขาย การขายในลักษณะนี้เกษตรกรจะได้ราคาดีรับเงินเป็นก้อนทำให้เกษตรกรสามารถมีเงินสำหรับเก็บออมได้ดีกว่าการขายที่ละน้อยแต่บ่อยครั้งกว่า ในขณะที่เดียวกันยังเสียเวลาน้อยกว่าอีกทั้งลดความยุ่งยากในการขายด้วย โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรขนาดใหญ่และขนาดกลางจะขายผลผลิตเพียงเดือนละ 1-2 ครั้ง

การขายผลผลิตที่ตลาดด้วยตนเองเกษตรกรจะขายให้กับพ่อค้ารายใหญ่ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรเป็นลูกค้าประจำ เกษตรกรเหล่านี้มักจะติดตามข่าวสารในเรื่องของราคาอยู่เสมอจากเกษตรกรด้วยกันเองและติดตามราคาผลผลิตทางพาราจากโทรทัศน์ด้วย เนื่องจากเป็นสื่อที่กระจายทั่วถึงมากที่สุด เมื่อเห็นว่าราคาสมเหตุสมผลกับราคาที่ต่อรองแล้วเกษตรกรจึงขายผลผลิต การนำผลผลิตออกมาจำหน่ายถึงแม้จะมีภาระค่าใช้จ่ายในการขนส่งเพิ่มขึ้นจากการนำไปจำหน่ายเอง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการขายให้กับพ่อค้าในท้องถิ่นที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในค่าขนส่งแล้ว ส่วนต่างของราคาที่ได้บวกกับการขายครั้งละจำนวนมากทำให้มีรายได้สุทธิดีกว่าการขายให้พ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น ทั้งนี้การขายในคราวเดียวในปริมาณที่มาก เกษตรกรมีอำนาจต่อรองสูงกว่าการทยอยขายในปริมาณที่น้อย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าช่องทางการตลาดทางพาราของเกษตรกรขนาดกลางนั้นไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจน เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มนี้เลือกขายผลผลิตทั้งในตลาดท้องถิ่นและตลาดในตัวเมืองขึ้นกับความพร้อมและความสะดวกของตัวเกษตรกรเอง แต่ในรายที่มีฐานะทางการเงินที่ดีกว่า นิยมเลือกนำผลผลิตไปขายในตัวเมืองเนื่องจากได้ราคาที่ดีกว่าและมักจะมีธุรกิจเรื่องอื่นๆในเมืองควบคู่ด้วย

(3) การรวมกลุ่มกันขายผลผลิต ในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมา มีระบบตลาดการขายยางแผ่นเพิ่มขึ้นมาอีกลักษณะหนึ่งคือการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรเพื่อทำยางแผ่นรมควัน ส่วนใหญ่ผู้ที่เป็นสมาชิกเป็นเกษตรกรรายใหญ่ที่มีพื้นที่ถือครองค่อนข้างมาก การดำเนินการเป็นไปในลักษณะของการรวมกลุ่มแล้วลงหุ้นกันสร้างโรงงานรับซื้อน้ำยางสดจากสมาชิกในกลุ่มหรือนอกกลุ่มทำยางแผ่นรมควัน จากนั้นจะขายผลผลิตในรูปของยางแผ่นรมควันให้กับพ่อค้ารายใหญ่หรือโรงงานอีกทอดหนึ่ง ถ้าไรที่ได้จะถูกนำมาจัดสรรในสมาชิกกลุ่มในรูปของเงินปันผลและสวัสดิการ ระบบตลาดลักษณะนี้ผลผลิตน้ำยางจากเกษตรกรผู้ผลิตถูกขายให้กลุ่มผู้รับซื้อน้ำยาง ซึ่งจะซื้อในราคาที่ใกล้เคียงกับราคาซื้อขายทั่วไป จากนั้นกลุ่มจะดำเนินการนำมาทำยางแผ่นรมควัน โดยใช้

เครื่องรีดยางที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะใช้เวลาน้อยกว่าเครื่องรีดยางแบบธรรมดาทั่วไป ทำให้ประสิทธิภาพในการทำยางแผ่นดีกว่า จากนั้นจึงทำการรมควัน เมื่อได้ยางแผ่นรมควันที่มีปริมาณมากพอแล้ว ทางกลุ่มจะนำผลผลิตเหล่านี้ไปขายยังพ่อค้ารายใหญ่หรือโรงงานในตัวเมืองอีกทอดหนึ่ง ซึ่งกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้จะได้รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากส่วนเหลือของราคาซื้อขายยางทำให้เป็นยางแผ่นรมควันซึ่งขายได้ราคาสูงกว่า และกำไรอีกส่วนหนึ่งได้จากการนำไปขายให้กับพ่อค้ารายใหญ่หรือโรงงานโดยตรงในปริมาณที่มากซึ่งจะได้ราคาที่ดีและลดขั้นตอนของพ่อค้าคนกลางในพื้นที่ กลุ่มเกษตรกรจึงมีอำนาจในการต่อรองสูง แต่ความนิยมในการทำยางแผ่นรมควันมีอยู่ในวงจำกัดเนื่องจากเป็นเรื่องใหม่และต้องใช้งบลงทุนสูง อีกทั้งความเป็นเอกภาพของการรวมกลุ่มของเกษตรกรในปัจจุบันยังมีน้อย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีเกษตรกรรายย่อยหลายรายที่พ่อค้าทุนจะทำการรับซื้อน้ำยางสดมาเพื่อทำยางแผ่นจำหน่าย เนื่องจากได้กำไรจากส่วนต่างระหว่างราคาน้ำยางกับยางแผ่น นอกจากนี้เกษตรกรจะผลิตรายางแผ่นแต่ละครั้งในปริมาณที่มากส่งผลให้ได้รายได้ที่ดี แต่เกษตรกรจะต้องลงทุนในการซื้อเครื่องรีดยางแผ่นที่มีประสิทธิภาพสูงเพื่อลดแรงงานในการผลิต

(4) ตลาดนัดรับซื้อผลผลิต มีลักษณะเป็นการมารับซื้อของพ่อค้ารายใหญ่จากตลาดทุ่งสูงและตลาดบ้านพรุ โดยการเข้ามารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรงในพื้นที่ที่นัดหมาย พ่อค้าจะทำการนัดเกษตรกร โดยจะทำการบอกสถานที่วันเวลาสำหรับการจัดซื้อผลผลิต การซื้อลักษณะพ่อค้าจะไม่จำกัดจำนวนผลผลิตที่เกษตรกรนำมาขาย ในปัจจุบันวิธีนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ทั้งรายเล็กจนถึงเกษตรกรรายใหญ่นิยมนำผลผลิตมาขายให้พ่อค้ารายใหญ่ เนื่องจากพ่อค้ารายใหญ่สามารถรับซื้อจากเกษตรกรโดยตรงได้ทั้งปริมาณที่มากและได้ราคาที่ถูกกว่าซื้อจากพ่อค้าคนกลางหรือพ่อค้ารายย่อย สภาพเช่นนี้ทำให้เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับหนึ่งเนื่องจากสามารถขายได้ราคาสูงกว่ากับการขายให้พ่อค้าคนกลาง สามารถลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งได้ดี และมีความสะดวกในการเดินทาง

2.2.2 ลักษณะของตลาดน้ำยางสดในอำเภอคลองหอยโข่งในปัจจุบัน

การรับซื้อน้ำยางมีอยู่ทั่วไปในอำเภอคลองหอยโข่ง เพราะความต้องการน้ำยางดิบของโรงงานที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอ โรงงานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในอำเภอหาดใหญ่และอำเภอสะเดาซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรม ความต้องการน้ำยางดิบเพื่อส่งโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้จึงมีอยู่ตลอดปี ส่งผลให้การซื้อขายน้ำยางดิบในอำเภอคลองหอยโข่งสามารถอยู่ได้ในปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเลือกขายน้ำยางแทนที่จะทำยางแผ่นที่สำคัญคือ

(1) ความสะดวก เพราะการขายนํ้ายางมีขั้นตอนไม่ยุ่งยากเท่ากับการทำยางแผ่น การขายนํ้ายางจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจและเกษตรกรจะได้มีเวลาในการพักผ่อน ซึ่งโดยปกติแล้ว อาชีพการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพที่มีความยากลำบากอาชีพหนึ่งที่จะต้องตื่นช่วงดึกหรือเช้าตรู่ เพื่อกรีดยางและหากทำเป็นแผ่นจะเสร็จเป็นยางแผ่นในช่วงเที่ยงหรือช่วงบ่าย ถ้าเกษตรกรเปลี่ยน มาขายนํ้ายางก็จะเสร็จภารกิจเร็วกว่านี้ประมาณ 3-4 ชั่วโมง ซึ่งเกษตรกรสามารถพักผ่อนได้มากขึ้น ส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกาย

(2) ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดิน จากการสอบถามเกษตรกรหลายรายทำให้ทราบว่า เกษตรกรขนาดเล็กนิยมขายผลผลิตในรูปของนํ้ายาง เนื่องจากมีพื้นที่สวนยางขนาดเล็ก พื้นที่ขนาดเล็กจะเห็นความแตกต่างในเรื่องของรายได้รวมยากกว่าพื้นที่ถือครองขนาดใหญ่ เมื่อรายได้รวมไม่แตกต่างกันมากถึงแม้จะได้กำไรน้อยกว่าแต่เกษตรกรจะได้รับความสะดวกและลดความยุ่งยากในขั้นตอนการทำยางแผ่น

(3) ความรวดเร็วในการรับเงิน การขายนํ้ายางจะได้รับเงินเป็นรายวัน เมื่อได้ผลผลิตนํ้ายาง เกษตรกรจะขายผลผลิตให้เสร็จสิ้นภายในวันนั้น และจะได้รับรายได้เป็นเงินสดภายหลังการขายนํ้ายางในเวลานั้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ทันทีจากการขายนํ้ายาง ส่วนการขายผลผลิตในรูปของยางแผ่นจะต้องรอให้ยางแห้งก่อนถึงจะสามารถขายได้ ซึ่งการรอให้ยางแห้งจะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 3-4 วัน และต้องให้ได้จำนวนยางในปริมาณที่มากพอจึงจะขายเพราะจะทำให้ได้ราคาที่ดีกว่าและจะได้รับเงินเป็นเงินก้อน ซึ่งเกษตรกรรายเล็กที่มีพื้นที่ถือครองน้อยมักจะไม่มียางออมหรือมีน้อย และมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอยู่อย่างสม่ำเสมอจึงทำให้ช่วงรอเวลาให้ยางแห้งพร้อมขายเป็นช่วงที่ไม่สะดวกในการจับจ่ายใช้สอย

(4) ความเข้มข้นของนํ้ายางหรือเปอร์เซ็นต์เนื้อยางแห้งในนํ้ายางสด จากการสอบถามเกษตรกรหลายรายที่ขายนํ้ายางสดทราบว่า ฤดูกาลมีผลต่อความเข้มข้นของนํ้ายาง ในช่วงหลังฤดูฝน คือเดือนธันวาคม เดือนมกราคม หรือช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ปริมาณนํ้ายางมีมากแต่ความเข้มข้นต่ำเนื่องจากพื้นดินมีความชุ่มชื้นสูง แต่เมื่อวัดความเข้มข้นของนํ้ายางสดจะมีเปอร์เซ็นต์ความเข้มข้นของนํ้ายางน้อย เกษตรกรถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาซื้อให้ต่ำลง ส่งผลให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ราคาต่ำลง เกษตรกรรายเล็กบางส่วนจะปรับเปลี่ยนไปทำยางแผ่นแทนซึ่งบางรายกล่าวว่าจะได้เนื้อยางดีกว่าหรือรายได้มากกว่าแต่เมื่อเข้าสู่ช่วงฝนน้อย หรือฤดูแล้งในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายนเป็นช่วงที่ความชื้นในดินมีน้อยเกษตรกรรายเล็กเหล่านี้จะกลับไปขายนํ้ายางสดต่อ เนื่องจากความเข้มข้นของยางดี เปอร์เซ็นต์เนื้อยางแห้งในนํ้ายางสดมีสูง เกษตรกรก็กลับมาขายนํ้ายางสดเหมือนเดิม

ลักษณะตลาดน้ำภายในอำเภอคลองหอยโข่งมี 2 ลักษณะ คือ (1) เกษตรกรขายให้กับพ่อค้ารายย่อยในท้องถิ่นซึ่งจะคอยรับซื้อตามจุดรับซื้อน้ำยางที่กำหนด จากนั้นพ่อค้าจะรวบรวมน้ำยางไปขายยังโรงงานอีกครั้งหนึ่ง ขั้นตอนตั้งแต่รับซื้อจากเกษตรกรจนถึงโรงงานจะเสร็จสิ้นภายในหนึ่งวัน และซื้อโดยจ่ายเงินสดทันที (2) เกษตรกรขายให้กับกลุ่มรับซื้อน้ำยางที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ทางกลุ่มรับซื้อน้ำยางจะทำการรวบรวมน้ำยางแล้วขายให้กับโรงงานอีกทอดครั้ง รูปแบบการขายให้กับกลุ่มมีความใกล้เคียงกับการขายให้กับพ่อค้าคนกลาง เช่น มักซื้อโดยจ่ายในรูปของเงินสดกันและจะส่งถึงโรงงานเสร็จสิ้นภายในหนึ่งวัน แต่การขายให้กับกลุ่มน้ำยางมีความแตกต่างกันเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ผูกพันกับกลุ่ม คือ สมาชิกจะต้องมีข้อกำหนดในเรื่องของจำนวนวันในการขายให้กับกลุ่มและผลกำไรจากกลุ่มจะถูกจัดสรรเป็นเงินปันผลเมื่อสิ้นปี และการซื้อขายจะมีความยุติธรรมมากกว่าการขายให้กับพ่อค้าคนกลาง

2.3 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการผลิตในอำเภอคลองหอยโข่ง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในพื้นที่คลองหอยโข่งเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปเป็นพลวัตจากสังคมชนบทที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวมาเป็นสังคมเมืองและกึ่งเมืองในบางส่วนและเปลี่ยนแปลงต่อไปไม่มีการสิ้นสุด ในด้านการปกครองที่มีฐานะเป็นเพียงตำบลหนึ่งในอำเภอหาดใหญ่ในอดีต แล้วพัฒนาเป็นกิ่งอำเภอและเป็นอำเภอคลองหอยโข่งในที่สุด สภาพในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งเหมือนสังคมเกษตรกรรมทั่วไปในภาคใต้ มีอาชีพหลักคือการทำนาและทำสวนยางพารา มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเล็กๆแล้ว ค่อยๆมีการพัฒนาเป็นชุมชนที่โตขึ้นและกลายเป็นเมืองในที่สุด โดยเฉพาะในบริเวณตัวอำเภอ การเข้ามาตั้งสถานที่ราชการอาทิเช่น ที่ว่าการอำเภอ สนามบิน กองบิน 56 ค่ายรัตนพล โรงพยาบาลอำเภอคลองหอยโข่ง เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าอำเภอคลองหอยโข่งมีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ ความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคที่มีมากขึ้น เช่น ถนนที่มีความสะดวกและขยายไปทั่วทั้งพื้นที่ ระบบชลประทานที่มีอยู่ทั่วไป โรงเรียนสถานีนามัยและโรงพยาบาล ก่อปรกับพื้นที่ตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวอำเภอหาดใหญ่มากนัก ส่งผลให้มีการขยายตัวของชุมชนทั้งคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัยและทำมาหากิน มีส่วนช่วยให้เกิดการขยายตัวเป็นชุมชนเป็นเมืองมากขึ้น ซึ่งพื้นที่บริเวณอำเภอคลองหอยโข่งในอดีตมีประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจดังนี้

1) ก่อน 150 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีการจัดตั้งชุมชนเกิดขึ้นประชากรอพยพเข้ามาจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ตำบลคลองแห ตำบลบ้านพรุ ตำบลคูเต่า และตำบลควนลังเข้ามาอยู่อาศัย ในขณะนั้นนิยมทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาเป็นหลัก และปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เล็กน้อย เพื่อเป็น

อาหารสำหรับยังชีพเท่านั้น ที่เหลือจากการยังชีพโดยเฉพาะข้าวจะทำการสะสมไว้บริโภคในปีต่อไป หรือเก็บเป็นทุนสำรองไว้แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราเมื่อคราวจำเป็น

2) **ช่วง 150-50 ปีที่ผ่านมา** ประชากรในพื้นที่ยังคงใช้ชีวิตความเป็นอยู่เช่นเดียวกับแบบเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ ยังทำนาเป็นอาชีพหลักร่วมกับการทำการเกษตรอื่นๆเช่น ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์รวมถึงหาของป่าเพื่อยังชีพ แต่เมื่อประมาณช่วง 120 ปี เริ่มมีการนำยางพาราพันธุ์พื้นเมืองเข้ามาปลูกในพื้นที่ การปลูกไม่ได้เป็นจริงเป็นจังหรือเป็นกิจลักษณะมากนัก โดยอาศัยพื้นที่บริเวณบ้านหรือหัวไร่ปลายนาปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ควบคู่กับจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้เสริมเท่านั้น ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าในระยะนั้นคนยังไม่ให้ความสำคัญกับการทำการเกษตรเพื่อขายมากนัก อาจจะเป็นการคมนาคมขนส่งไม่มีความสะดวกและไม่มีความปลอดภัยส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ (subsistence) เป็นสำคัญ เกษตรกรที่การทำสวนยางพาราเป็นรายได้เสริมควบคู่กับการทำนาส่วนมากจึงเป็นเกษตรกรหัวก้าวหน้าในสมัยนั้น สภาพสังคมโดยทั่วไปมีความสงบเรียบร้อยไม่มีความวุ่นวายมากนัก แต่การเปลี่ยนแปลงค่อยๆเป็นค่อยๆไป เนื่องจากมีประชากรจากต่างพื้นที่อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่เรื่อยๆ

3) **ช่วง 50-10 ปี** เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสมัยใหม่มากขึ้น ระบบสังคมเศรษฐกิจแบบเดิมที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายต่อผลิตสินค้าเกษตรเพื่อดำรงชีพได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นระบบสังคมเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีการให้ความสำคัญกับตลาดมากขึ้น สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงมาจากการเชื่อมสัมพันธ์กับภายนอกเป็นไปอย่างสะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีถนนลูกรังเมื่อประมาณ 30-40 ปีที่แล้ว จากเดิมที่เคยใช้ทางดินเหนียวแคบๆสำหรับสัญจรไปมาซึ่งไม่มีความสะดวกนัก การเข้ามาของถนนลูกรังส่งผลดีต่อการขยายตัวของตลาดสินค้าเกษตรโดยเฉพาะยางพารา เพราะถนนที่สะดวกขึ้นทำให้พ่อค้าคนกลางจากตัวเมืองทุ่งสูง บ้านพรุ และหาดใหญ่สามารถใช้รถยนต์เพื่อเข้าไปรับซื้อผลผลิต กระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้น ประกอบกับเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว ได้มีการเข้ามาส่งเสริมการปลูกยางพาราพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตที่ดีกว่ายางพาราพันธุ์พื้นเมือง มีการขยายตัวสำหรับการปลูกยางพาราพันธุ์ส่งเสริมอย่างกว้างขวาง การยอมรับของยางพาราพันธุ์ส่งเสริมส่งผลให้วิถีชีวิตของเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทุนนิยมและสังคมเมืองมากขึ้น

4) **ช่วง 10 ปีที่ผ่านมา** เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนที่สุด จากรูปแบบการเกษตรแบบเดิมสู่รูปแบบการเกษตรสมัยใหม่ จากวิถีชีวิตการผลิตเพื่อบริโภคควบคู่ตลาดสู่การผลิตเพื่อการตลาดเป็นหลัก เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือมีการยกฐานะตำบลคลองหอยโข่งสู่กิ่งอำเภอคลองหอยโข่งและเป็นอำเภอคลองหอยโข่งในที่สุด ส่งผลให้มีการขยายตัวของ

โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญเข้ามาในพื้นที่ เช่น ถนนลาดยาง สถานีราชการ การปรับปรุงถนนทำให้ตลาดยางพาราขยายตัวขึ้น เกษตรกรสามารถลดต้นทุนเรื่องการขนส่งได้ดี เนื่องจากถนนขยายไปครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ทำให้พ่อค้าสามารถเข้าไปรับซื้อผลผลิตได้สะดวก และในช่วงนี้เองการรับซื้อผลผลิตในรูปของน้ำยางสดเริ่มเข้ามาและเป็นที่ยอมรับมากสำหรับเกษตรกร ในช่วงนี้หลายพื้นที่เริ่มมีการขาดแคลนแรงงานสำหรับงานเกษตร ส่งผลให้คนนอกพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากิน

จากการสอบถามประชาชนในพื้นที่ทำให้ทราบว่า มีประชากรจากพื้นที่อื่นเข้ามาอาศัยในอำเภอคลองหอยโข่งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเป็นการเข้ามาของคนในจังหวัดใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่เพื่อทำอาชีพเกี่ยวข้องกับยางพารา เช่น การทำสวนยางพาราการ รับจ้างกรีดยาง รวมถึงการรับซื้อผลผลิตยางพารา ส่วนการเข้ามาของแรงงานรับจ้างจากนอกพื้นที่มีทั้งจากอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงและจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและแรงงานจากประเทศพม่า ปრაกฏการณ์การอพยพเข้าเหล่านี้ย่อมส่งผลให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ของคนที่มีพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมต่างกัน จากเดิมที่ประชาชนมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายมีความโอบอ้อมอารีมีการช่วยเหลือกันอย่างสูง ในปัจจุบันชีวิตความเป็นอยู่มีลักษณะเป็นต่างคนต่างอยู่มากขึ้นความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น แต่วิถีชีวิตวัฒนธรรมในอดีตยังคงฝังลึกในจิตใจของคนท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่พอสมควรจึงยังเห็นมีการช่วยเหลือเมื่อถึงคราวจำเป็น

อย่างไรก็ตามความแปลกแยกและความขัดแย้งทางสังคมเริ่มปรากฏชัดขึ้นในช่วง 10 ปีเป็นต้นมา จากการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่ทำให้ทราบว่า คนนอกพื้นที่ที่เข้ามาอาศัยส่วนใหญ่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ต่างคนต่างใช้ชีวิตทำมาหากินตามอัธยาศัย ยกเว้นแรงงานจากประเทศพม่าซึ่งมักจะสร้างความวุ่นวายก่อคดีอาชญากรรมอยู่บ้าง เช่น ลักขโมย การทำร้ายร่างกายและทรัพย์สิน ซึ่งการปฏิบัติของคนในพื้นที่พยายามลดการเผชิญหน้าและให้หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล การเข้ามาของแรงงานอีสานและแรงงานจากพม่ามีความแตกต่างกัน เพราะวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างชัดเจน แรงงานอีสานแม้ถึงจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกับคนในพื้นที่ แต่วัฒนธรรมแม้มีความเหมือนกันคือความเป็นคนไทยมีความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีรักสันติ แต่แรงงานพม่ามีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวิถีชีวิตในประเทศพม่าซึ่งมีสงครามระหว่างเชื้อชาติส่งผลให้จิตใจมีความโหดเหี้ยม เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยที่มีแต่ความสงบ ส่งผลให้เกิดความละโมภที่ฉกฉวยเอาประโยชน์เข้าฝ่ายตนจึงก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมา ส่วนคนไทยหรือคนในพื้นที่จะไม่แสดงการต่อต้านมากนัก แต่ภาพของการขัดแย้งในอดีตระหว่างไทยกับพม่ายังคงฝังลึกในจิตใจ สภาพการระแวงจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

กระนั้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เชื่อมโยงกับการที่คนนอกพื้นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอคลองหอยโข่งยังไม่ส่งผลกระทบต่อในมุมมองมากนัก แต่สิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับชุมชนอำเภอคลองหอยโข่งในมุมมองแต่ซึ่มลึกคืออิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก จากเดิมที่สังคมอำเภอคลองหอยโข่งเป็นสังคมค่อนข้างปิดเนื่องจากข้อจำกัดในการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมขนส่งกับภายนอก การไปรับวัฒนธรรมจากภายนอกจึงน้อย แต่เมื่อความเจริญทางด้านคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารเข้ามาอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ การไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมจากภายนอกจึงเข้ามาอย่างค่อยเป็นค่อยไปผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมเดิมกลายเป็นวัฒนธรรมคลองหอยโข่งใหม่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ที่มีการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมใหม่จากภายนอกโดยไม่มีความขัดแย้งชัดเจน เพราะสังคมอำเภอคลองหอยโข่งในปัจจุบันมีการเปิดกว้างไม่มีความตึงเครียดทางวัฒนธรรม การเข้ามาของวัฒนธรรมภายนอกส่งผ่านเข้ามาจากโทรทัศน์มีอิทธิพลอย่างมากในปัจจุบันเพราะส่วนใหญ่แล้วเกือบทุกครัวเรือนมีโทรทัศน์ใช้ สอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงของปาร์สัน (อ้างถึงในพิญแข ประจันปัจฉินิก, 2529:45) ซึ่งได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงจะสัมพันธ์กันภายในระบบของแต่ละระบบ (intrasystem) และระหว่างระบบ (intersystem) มีสื่อเป็นตัวกลางสื่อสัญลักษณ์กลางในการปริวรรต (generalize symbolic media of change) กล่าวคือในกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปริวรรตระหว่างกันมักจะต้องนำสื่อกลาง (media) มาใช้ถึงแม้สังคมอำเภอคลองหอยโข่งในปัจจุบันจะเป็นสังคมเปิดและรับวัฒนธรรมจากภายนอกพื้นที่เข้ามาง่าย แต่มีข้อด้อยที่สำคัญคือการไม่ได้กรองเอาสิ่งไม่ดีออกจากสื่อที่นำวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ส่งผลให้วัฒนธรรมใหม่เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปสู่ความเป็นทุนนิยมและวัตถุนิยมสูง มีความต้องการใช้เครื่องใช้ที่ทันสมัย ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยมาใช้ในครัวเรือน สภาพเช่นนี้มีส่วนชักนำให้การตัดสินใจในการทำการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปได้เพื่อสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป

2.4 อิทธิพลของตลาดและความเป็นเมืองต่อการตั้งจุดมุ่งหมายในการผลิต

ในช่วง 200 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ป่าสู่ความเป็นเมือง ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองคือการเข้ามาอยู่ของกลุ่มคนพัฒนาเป็นชุมชนและขยายขึ้นสู่ความเป็นเมืองในที่สุด โดยมีตัวเร่งที่สำคัญคือการคมนาคม เนื่องจากการคมนาคมที่ดีขึ้นส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายคน ผลผลิตทางการเกษตรและปัจจัยการผลิตไปสู่เป้าหมายได้อย่างยิ่งขึ้น ความสะดวกเหล่านี้ได้ชักนำให้ตลาดรุกเข้ามาชุมชนเร็วขึ้น ตามมาด้วยความต้องการที่เพิ่มขึ้นในการบริโภค จากที่เน้นการยังชีพมานั้นความ

สะดวกสบายยิ่งขึ้น ในด้านการผลิตจึงต้องมีการปรับจุดมุ่งหมายเพื่อสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญด้านคมนาคมเริ่มจากการสร้างถนนเส้นสำคัญคือถนนจากสามแยกบ้านเหนือสู่พื้นที่หมู่ 6 บ้านแก้วร้าง ซึ่งเป็นฐานที่มั่นสำคัญของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ถนนเส้นนี้ได้สร้างความเจริญกระจายไปยังที่ราบเชิงเขาและบริเวณที่ราบสูงบนภูเขา เนื่องจากถนนตัดจากพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มสู่พื้นที่ราบเชิงเขาและที่ราบสูงบนภูเขา ซึ่งในสมัยนั้นยังเป็นป่าที่บอบอยู่ จากการบอกเล่าของเกษตรกรอาวุโสท่านหนึ่งว่าเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้วพื้นที่บริเวณค่ายรัตนพลในปัจจุบันซึ่งก็คือพื้นที่ ม.2 และ ม.3 ตำบลคลองหอยโข่งเป็นพื้นที่นาและทุ่งป่าเสม็ด ในอดีตมีการทำนากันแพร่หลายเนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำหรือพยุ เมื่อเกษตรกรนำสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะวัวและควายไปผูกมัดในบริเวณแถบนี้บ่อยครั้งจะถูกเชื้อเข้ามากัดสัตว์ตายเป็นประจำ จึงแสดงให้เห็นว่าในพื้นที่บริเวณนี้ในอดีตเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้วยังคงเป็นพื้นที่ที่ยังไม่มีความเจริญมากนัก

เมื่อถนนได้กระจายไปทั่วทั้งพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งได้สร้างความเจริญทางเศรษฐกิจเข้ามา เนื่องจากมีการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราอย่างมาก ถนนได้ตัดเข้าไปในพื้นที่ป่าจึงเป็นตัวกระตุ้นให้มีการอพยพเข้าจับจองพื้นที่ป่าตามการขยายตัวของถนน ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของการปลูกยางพันธุ์ดี และการขยายตัวของตลาดรับซื้อผลผลิตยางเกษตรกรและพ่อค้าสามารถใช้จ่ายประโยชน์จากเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วปลอดภัยมากขึ้นกว่าอดีตการขยายและการกระจายของเส้นทางคมนาคมนี้ทำให้ การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะผลผลิตยางพาราในปริมาณที่มากไม่เป็นปัญหาที่สำคัญเช่นเดียวกับในอดีต

การเข้ามาของถนนนอกจากนำความเจริญทางเศรษฐกิจเข้ามาในท้องถิ่น ยังช่วยให้หน่วยงานสำคัญทางราชการเข้ามามีบทบาทต่อกิจกรรมชุมชน การเข้ามาของหน่วยงานราชการก็เป็นตัวเร่งสำคัญให้สถานการณ์ทางการเมืองและสังคมมีความสงบเรียบร้อย ส่งผลให้การค้าขายผลผลิตมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว จากในอดีตก่อนหน้านั้นที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความยากจนเนื่องจากการทำนาเป็นหลักซึ่งการทำนาไม่ได้สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจมากนัก จึงเกิดปัญหาการปล้นชิงทำร้ายพ่อค้าต่างถิ่นที่เข้ามารับซื้อผลผลิตอยู่เนืองๆ แต่เมื่อมีหน่วยงานราชการเข้ามาส่งผลให้ปัญหาเหล่านี้ลดลง

ปัญหาที่ทุเลาลงส่งผลดีต่อการค้าผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากพ่อค้าสามารถเข้าไปรับซื้อผลผลิตในพื้นที่ห่างไกลยิ่งขึ้น ประกอบกับในช่วงที่ความเป็นเมืองหรือความเจริญรุกเข้าไปส่งผลให้แนวความคิดการผลิตเพื่อการตลาดหรือเพื่อการค้าได้ทวีความสำคัญยิ่งขึ้นตาม

ลำดับ เกษตรกรจึงปรับระบบการผลิตมาเป็นการทำนาควบคู่กับการปลูกยางพารา การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ข้าวเป็นเพียงพืชที่สร้างอาหารเลี้ยงชีพตลอดปี ส่วนยางพาราเป็นพืชสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงิน แม้ในระยะนี้การดำรงชีพที่ยังคงเรียบง่ายพออยู่พอกินตามวิถีชีวิตชาวชนบท แต่ความเป็นเมืองและความทันสมัยเริ่มจะมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ การบริโภคที่ขยายตัวขึ้นตามความเป็นเมืองและความทันสมัยได้ชักนำให้เกษตรกรต้องปรับตัวในด้านการผลิตโดยมุ่งการผลิตเพื่อสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินมากยิ่งขึ้น

แนวความคิดการผลิตเพื่อการตลาดหรือการผลิตเพื่อการค้าได้ปรากฏตัวชัดเจนในเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาในช่วง พ.ศ.2536 เป็นต้นมา โดยมีตัวเร่งสำคัญที่ทำให้การผลิตเพื่อยังชีพลดความสำคัญลงคือความเสื่อมของการทำนาในบริเวณที่ราบลุ่มทั่วทั้งอำเภอคลองหอยโข่ง คือ (1) การเข้ามาของระบบชลประทานเมื่อ พ.ศ. 2536 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากชลประทานเพื่อการทำนาได้ เนื่องจากพื้นที่นาส่วนใหญ่คลองส่งน้ำเข้าไปไม่ถึง ประกอบกับตัวคลองส่งน้ำซึ่งเป็นคอนกรีตส่งผลต่อการไหลธรรมชาติของน้ำ ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ (2) เกิดการระบาดของศัตรูธรรมชาติอย่างรุนแรงจากหนูเนื่องจากพื้นที่นาลดลง ส่งผลให้พื้นที่อาหารหนูลดลง การทำลายข้าวที่ปลูกอยู่อย่างจำกัดทวีความรุนแรงขึ้น (3) เกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2543 ส่งผลต่อความเสียหายอย่างมากของการทำนาในพื้นที่ราบลุ่มและช่วงนี้เองเป็นช่วงเริ่มแรกของการระบาดของหอยเชอรี่ในปีถัดมา (4) ความต้องการรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นส่งผลให้ความการทำนาเสื่อมลง เนื่องจากการทำนาไม่ส่งเสริมการมีรายได้ที่เป็นตัวเงินมากนัก เกษตรกรส่วนใหญ่โดยเฉพาะเกษตรกรรุ่นใหม่จึงให้ความสำคัญกับการทำนายน้อยมากจากการสังเกตของผู้วิจัยแรงงานวัยหนุ่มสาวในพื้นที่จะเลือกที่จะเป็นแรงงานรับจ้างเพื่อเป็นแรงงานในการกรีดยาง หรือเลือกที่จะเป็นแรงงานรับจ้างในตัวเมืองหรือโรงงานแทนการเข้าพื้นที่เพื่อทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา (5) ต้นทุนการทำนาสูงกว่าในอดีตมาก การทำนาจึงมีโอกาสได้กำไรน้อยและเสี่ยงต่อการขาดทุนสูง ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงหยุดทำนาลง เมื่อเกษตรกรส่วนใหญ่หยุดทำนาลง เป้าหมายการผลิตเพื่อการค้าจึงเป็นเป้าหมายหลัก วิถีชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ราบลุ่มจึงเปลี่ยนแปลงไป การเกษตรที่กระทำไปเพื่อสร้างรายได้เป็นตัวเงินเป็นสำคัญ

เกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยต้องปรับเปลี่ยนเป็นอาชีพรับจ้างกรีดยางในพื้นที่ใกล้เคียง บางส่วนอพยพไปเป็นแรงงานรับจ้างในพื้นที่ราบสูงภูเขาบริเวณตำบลคลองหลาและตำบลคลองหอยโข่ง บางส่วนไปเป็นแรงงานรับจ้าง เกษตรกรที่พอจะมีฐานะทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่นิยมปรับเปลี่ยนพื้นที่นาและพื้นที่ราบลุ่มเป็นสวนยางพาราเนื่องจากเป็นอาชีพ

ที่มีความมั่นคงเพราะมีตลาดรองรับผลผลิตที่ค่อนข้างแน่นอน ถึงแม้จะมีการขึ้นลงของรายได้ตามการขึ้นลงของราคาขายก็ตามแต่ในระยะยาวสามารถมีรายได้ที่มั่นคง จากการสำรวจของผู้วิจัย และจากการสอบถามเกษตรกรโดยทั่วไป ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอคลองหอยโข่งในตำบลทุ่งลานและตำบลโคกม่วงซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และพื้นที่บางส่วนของตำบลคลองหอยโข่งและตำบลคลองเหล่าซึ่งเคยเป็นพื้นที่นาในอดีต ทราบว่าการปลูกยางในพื้นที่เหล่านี้สามารถให้ผลตอบแทนได้แค่พอเพียงสำหรับเลี้ยงชีพเท่านั้น เนื่องจากได้ปริมาณผลผลิตที่ได้ต่อพื้นที่น้อยไม่สามารถเทียบเคียงกับยางพาราพื้นที่ราบสูงภูเขาและที่ราบเชิงเขาในบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้

2.5 กระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรในอำเภอคลองหอยโข่ง

รูปแบบการผลิตทางการเกษตรในอำเภอคลองหอยโข่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมเศรษฐกิจแต่ละช่วงเวลา รูปแบบการผลิตที่ปรากฏจึงสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจ จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการผลิตของเกษตรกรในอำเภอคลองหอยโข่งมีน้อยแบบ รูปแบบการผลิตหลักคือการปลูกยางพาราอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการปลูกยางพาราควบคู่กับการปลูกพืชชนิดอื่นเสริม เช่น ข้าว ไม้ผล ฯลฯ เป็นที่น่าสังเกตว่ารูปแบบการผลิตที่พบมีความคล้ายคลึงกันระหว่างพื้นที่ส่วนอื่นๆ สภาพเช่นนี้สะท้อนถึงกระบวนการตัดสินใจว่ามีความคล้ายคลึงกัน เพราะรูปแบบการผลิตที่ปรากฏเป็นผลของความพยายามในการปรับตัวของเกษตรกรให้อยู่รอดในสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป กระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลือกรูปแบบการผลิตทางการเกษตรสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) การเลียนแบบเป็นพฤติกรรมที่สามารถพบได้เป็นส่วนใหญ่ในหมู่เกษตรกรด้วยกัน เนื่องจากเกษตรกรมักจะทำการผลิตในฟาร์มตามอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมาก่อนแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่มีการวิเคราะห์ถึงความคุ้มค่าของการผลิตก่อนการลงทุนในระดับหนึ่ง โดยดูจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมาแล้วโดยเฉพาะกิจกรรมการผลิตยางพาราเนื่องจากยางพาราเป็นพืชที่มีการปลูกมานานกว่า 100 ปี แต่เป็นยางพาราพันธุ์พื้นเมือง ต่อมาเกษตรกรบางรายเป็นรุ่นที่ 2-3 ที่รับช่วงการปลูกยางพาราจากบรรพบุรุษได้ตัดสินใจรับมาปลูกยางพาราพันธุ์ดีและมีการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีขึ้นเรื่อยๆจนถึงปัจจุบัน พื้นที่สวนยางทั้งหมดเป็นยางพันธุ์ดี แสดงว่ารูปแบบการผลิตที่เห็นอยู่ในปัจจุบันสามารถปรับตัวอยู่ได้ดี จากการสอบถามเกษตรกรบางรายที่เป็นสมาชิกกองทุนส่งเสริมการทำสวนยางพาราทราบว่าใน

ระยะแรกนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ “แลดูท่าทีก่อนว่ายางพันธุ์ดีจะให้ผลตอบแทนดีเพียงใด” และมีความเสี่ยงต่อการลงทุนมากน้อยแค่ไหน เมื่อเห็นว่าเกษตรกรรุ่นบุกเบิกได้รับผลตอบแทนที่ดีจึงเกิดพฤติกรรมเลียนแบบขึ้น เพราะแน่ใจว่าตนเองสามารถผลิตตามแนวการส่งเสริมที่ใช้ยางพาราพันธุ์ดีได้ พฤติกรรมการเลียนแบบที่เกิดขึ้นในเกษตรกรรุ่นเป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรในรุ่นต่อไป จากการสอบถามเกษตรกรหลายๆรายที่เลือกปลูกยางพาราเป็นหลักต่างก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “ไม่ทราบว่าจะทำอาชีพอะไรที่พอจะอยู่ได้เท่ากับยางพาราเนื่องจากบริเวณนี้ปลูกยางพารากันทั้งนั้น และปลูกกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่แล้ว”

(2) การส่งเสริมโดยรัฐ ในอดีตเกษตรกรมักจะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเองโดยการเรียนรู้จากการสังเกตและทดลองปฏิบัติเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่เมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งโดยเริ่มเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมาการส่งเสริมการเกษตร โดยผ่านหน่วยงานของรัฐต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และสำนักงานเกษตรอำเภอคลองหอยโข่ง เข้ามาส่งเสริมการผลิตในระบบฟาร์มเพื่อการค้าหรือการตลาดมากขึ้น เป็นต้นว่า การส่งเสริมการใช้ยางพาราพันธุ์ดีแทนยางพาราพันธุ์พื้นเมืองโดยกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง การส่งเสริมการทำนาปีละ 2 ครั้งโดยใช้น้ำจากระบบชลประทานที่ทางรัฐจัดสร้างขึ้น การส่งเสริมการทำไร่สวนผสม ซึ่งการส่งเสริมของรัฐเหล่านี้มีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว เกษตรกรมีบทบาทในการตัดสินใจจริงจังในระยะแรกน้อย การช่วยเหลือของรัฐปรากฏในลักษณะโครงการช่วยเหลือต่างๆ แต่ไม่ครอบคลุมกับเกษตรกรทั้งหมด เนื่องจากรัฐมีงบประมาณจำกัด รัฐเลือกเฉพาะเกษตรกรที่มีลักษณะเป็นผู้นำหัวก้าวหน้าเป็นการนำร่อง เพราะเมื่อเกษตรกรเหล่านี้ประสบความสำเร็จแล้วเชื่อว่าส่งเสริมให้เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติตาม การช่วยเหลือที่ให้ผล กว้างขวางที่สุดคือการให้ทุนสงเคราะห์การทำสวนยางซึ่งมีผลอย่างมากต่อการปลูกยางพันธุ์ดีแทนยางเก่าส่วนการช่วยเหลือที่พบได้บางส่วนคือการทำไร่สวนผสม

(3) การทดลองปฏิบัติ ในการผลิตทางการเกษตรบางชนิดที่ไม่เคยมีการทำมาก่อนหรือยังไม่เป็นที่นิยมในอำเภอคลองหอยโข่งหรือจากการชี้แนะของรัฐ อีกทั้งเกษตรกรเองยังไม่มี ความชำนาญเกษตรกรจะทดลองทำการผลิตก่อนในปริมาณที่ไม่มากนัก เมื่อผลการทดลองเป็นที่แน่ชัดสามารถให้ผลตอบแทนดี เกษตรกรจะขยายรูปแบบการผลิตนั้นให้ใหญ่ขึ้น ก่อนการทดลองนั้นเกษตรกรจะแสวงหาข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ โดยการสอบถามจากหน่วยงานของรัฐ ติดตามจากสื่อ ไปขอคำแนะนำจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ การที่เกษตรกรให้ความสำคัญกับการทดลองก่อนผลิตจริงนั้นเพื่อลดความเสี่ยงของการลงทุน โดยดูความเป็นไปได้ว่าจะมีความคุ้มค่าหรือไม่

(4) สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ซึ่งรวมทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคมเศรษฐกิจ เป็นตัวเร่งให้เกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เพราะเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไประบบการผลิตเดิมไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ เกษตรกรจึงต้องตัดสินใจเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตทางการเกษตร กรณีที่สภาพแวดล้อมในพื้นที่ราบลุ่มที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเข้ามาของชลประทาน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่สามารถใช้น้ำได้ ส่งผลให้เกิดการลดลงของการทำนาขนาดใหญ่ จนเกือบจะเกิดล่มสลายของการทำนาในที่สุด ปรัชญาการณีนั่นสอดคล้องกับแนวคิดว่าด้วยมานุษยนิเวศวิทยา (Theory of human ecology) ที่อธิบายว่าระบบสังคมมนุษย์และระบบนิเวศน์มีความสัมพันธ์กันเมื่อเกิดมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระบบหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อระบบหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศน์ในอำเภอคลองหอยโข่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของเกษตรกรจึงเกิดการตัดสินใจปรับเปลี่ยนระบบการผลิตในที่สุด รายละเอียดที่น่าเสนอต่อไปนี้จะเน้นระบบนี้เป็นสำคัญ

3. ระบบการเกษตร

3.1 ระบบการเกษตรที่พบในปัจจุบัน

ระบบการเกษตรที่พบในอำเภอคลองหอยโข่งปัจจุบัน มีความหลากหลายของระบบต่ำ เพราะระบบการผลิตมียางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก จากการสำรวจพบระบบการเกษตรดังนี้ (1)ระบบยางพาราอย่างเดียว (2) ระบบยางพาราควคู่กับการทำนา (3) ระบบยางพาราควคู่กับการเลี้ยงโค (4) ระบบปลูกผักเพียงอย่างเดียว (5) ระบบทำนาเพียงอย่างเดียว และ(6) ระบบเลี้ยงไก่เพียงอย่างเดียว แต่ระบบการผลิตที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในอำเภอคลองหอยโข่งนิยมประกอบอาชีพคือ ระบบยางพาราเพียงอย่างเดียวและระบบยางพาราควคู่กับการทำนา

3.1.1 ระบบการทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียว

เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่นิยมปฏิบัติมากที่สุด เนื่องจากเป็นระบบการผลิตที่ไม่ซับซ้อน และยางพาราสามารถปรับเข้ากับสภาพแวดล้อมในภาคใต้ได้ดี อีกทั้งการดูแลเอาใจใส่ไม่ยุ่งยากเหมือนระบบการผลิตอื่นๆ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนการลงทุนจากภาครัฐอย่างสำคัญและต่อเนื่องผ่านกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ที่สำคัญคือยางพาราเป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานคือประมาณ 15-25 ปี ซึ่งก่อนที่ยางพาราจะให้ผลผลิตในปีที่ 6-8 ในช่วง 2-3 ปีแรกของการปลูก เกษตรกรสามารถที่จะปลูกพืชผักสวนครัวหรือพืชไร่แซมระหว่างแถวยาง ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพื่อยังชีพก่อนที่ยางพาราจะให้ผลผลิตออกมา การให้ผลผลิตของ

ยางพาราในรอบปีเป็นเวลาหลายเดือนทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการกรีดยางค่อนข้างดีเมื่อเปรียบเทียบกับพืชชนิดอื่น โดยเกษตรกรสามารถมีรายค่อนข้างสม่ำเสมอเป็นเวลาโดยรวมประมาณ 6 เดือน ในแต่ละปี รายได้จากการทำสวนยางพาราขึ้นกับปริมาณผลผลิตและการขึ้นลงตามราคาผลผลิตที่ออกสู่ตลาด ในการทำสวนยางพาราอย่างเดียวจะมีกิจกรรมการผลิตยางพาราเพียงอย่างเดียวที่เกษตรกรทำเป็นงานหลักเพื่อสร้างรายได้ อาจจะมีกิจกรรมอื่นบ้างที่สร้างรายได้ แต่เกษตรกรให้ความสำคัญน้อยเพราะรายได้หลักมาจากยางพารา และเวลาที่ใช้ในกิจกรรมอื่นน้อยกว่ากิจกรรมการผลิตยางพารา เกษตรกรจะมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับยางพาราสม่ำเสมอเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยรับจ้างกรีดยาง เก็บน้ำยาง ทำยางแผ่นหรือขายน้ำยางหมუნเวียนสลับกันไป กลายเป็นวิถีชีวิตที่มีการทำซ้ำ การกรีดยางส่วนใหญ่จะกรีด 2-3 วัน หรือมากกว่าแล้วหยุดพัก 1 วัน เพื่อให้ต้นยางพาราได้หยุดพักไม่ให้ต้นยางพาราโทรมเกินไป ในรอบปีจะทำการกรีดยางสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ยกเว้นในช่วงฝนตกเพราะจะมีปัญหาเกี่ยวกับการเข้าทำลายจากโรคต่อเปลือกต้นยางพารา ในช่วงฤดูแล้งช่วงยางพาราผลัดใบส่วนใหญ่เกษตรกรจะหยุดกรีดยาง เพื่อให้ต้นยางพาราได้หยุดพักให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แต่เกษตรกรบางคนที่มีความเดือดร้อนในเรื่องของรายจ่ายอาจมีการกรีดยางในช่วงแล้งผลัดใบ แต่จะได้น้ำยางในปริมาณที่น้อยพอเป็นรายได้บ้างแต่ไม่มากนัก

การขายผลผลิตยางพาราเกษตรกรจะขายใน 3 รูปแบบคือ 1. ยางแผ่น 2. น้ำยางสด 3. ชี้อย่าง แต่ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรในอำเภอคลองหอยโข่งนิยมขายในรูปยางแผ่นและน้ำยางสด ซึ่งผู้วิจัยอธิบาย 2 รูปแบบนี้เป็นหลัก การขายผลผลิตในรูปของชี้อย่างนั้น เกษตรกรเมื่อกรีดยางพาราแล้วจะปล่อยให้ยางแข็งบนถ้วยน้ำยาง หลังจากยางพาราแข็งแล้วเกษตรกรจะแกะยางก้อนออกจากถ้วยเพื่อรวบรวม การขายในรูปของชี้อย่างยังทำกันน้อยเนื่องจากการขายในรูปของยางแผ่นและน้ำยางสดจะได้ราคาต่อน้ำหนักผลผลิตสูงกว่า

การขายผลผลิตในรูปของยางแผ่นนั้นมีปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตเมื่อยางพาราพันธุ์พื้นเมืองได้เข้ามา รูปแบบการทำยางแผ่นไม่มีความแตกต่างจากเดิมมากนัก โดยนำน้ำยางสดมาผสมน้ำและน้ำกรดแล้วรอให้ยางแข็งตัวเป็นก้อนทำการล้างแล้วรีดเรียบและรีดดอกให้ได้ขนาดที่ตลาดต้องการนำไปฝั่งลมให้แห้ง ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรในอำเภอคลองหอยโข่งมีความประณีตในขั้นตอนการทำยางแผ่นน้อย เนื่องจากจะไม่คำนึงเรื่องความสะอาดของวัตถุดิบและขั้นตอนในการทำยางแผ่น ส่งผลให้ผลผลิตส่วนใหญ่ถูกเหมารวมเป็นยางพาราคุณภาพต่ำ เบอร์ 3-4 ซึ่งราคาจะต่ำกว่าเบอร์ 1-2 จากการสังเกตของผู้วิจัยเกี่ยวกับความไม่สะอาดที่พบได้ดังนี้ (1) ไม่มีกรรกรองน้ำยางก่อนทำยางแผ่นหรืออุปกรณ์ไม่ได้มาตรฐานและไม่สะอาด (2) น้ำที่ใช้ทำยางแผ่นเป็นน้ำที่ไม่

สะอาด (3) เมื่อเกิดฟองมีการตักฟองทิ้งน้อยทำให้มีฟองอากาศในยางแผ่น (4) ความสะอาดของพื้นโรงงานและเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อคุณภาพยางแผ่นที่ผลิต เมื่อได้ยางแผ่นเกษตรกรจะทำการรวบรวมแล้วจำหน่ายต่อไป

การขายน้ำยางสด หลังจากการกรีดยางเรียบร้อยแล้วเกษตรกรจะรอให้น้ำยางไหลและเก็บน้ำยาง เกษตรกรจะนำน้ำยางไปยังจุดรับซื้อน้ำยางที่พ่อค้าคนกลางเป็นผู้นัดเวลาสำหรับรับซื้อผลผลิต การเตรียมน้ำยางสำหรับจำหน่ายนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนตายตัว แต่ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะเพิ่มน้ำประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ของปริมาณผลผลิต จากการสอบถามถึงเหตุผลการผสมน้ำลงในน้ำยางสด พบว่า เกษตรกรเชื่อว่าการเพิ่มน้ำช่วยเพิ่มปริมาณและยังไม่ทำให้ความเข้มข้นของน้ำยางลดลงไม่มาก สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อน้ำยางสดถูกเตรียมเรียบร้อยแล้วเกษตรกรจะนำไปยังจุดรับซื้อผลผลิต พ่อค้าจะทำการสุ่มตรวจน้ำยางมาคำนวณหาเปอร์เซ็นต์เนื้อยางแห้งจากปริมาณน้ำยางทั้งหมด ด้วยเครื่องมือวัดความเข้มข้น เมื่อได้ค่าจากการวัดแล้วพ่อค้าจะคำนวณย้อนกลับไปหาเนื้อยางแห้งสุทธิที่อยู่ในน้ำยางทั้งหมด ราคารับซื้อจะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์เนื้อยางแห้งในน้ำยางสดแล้วคูณด้วยราคาที่รับซื้อจะได้รายได้ที่เกษตรกรได้รับ จากนั้นพ่อค้าจะทำการรวบรวมน้ำยางแล้วบรรจุส่วโรงงานรับซื้อน้ำยางต่อไป

แรงงานในสวนยางพารา สวนยางพาราของเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่สวนยางไม่เกิน 10 ไร่ ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครัวเรือนในการปฏิบัติการตั้งแต่กรีดยางจนถึงสิ้นภารกิจ ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ในครัวเรือนจะเป็นพ่อแม่หรือลูกที่อยู่ในวัยแรงงาน การปฏิบัติการของแรงงานในพื้นที่สวนยางพาราใช้แรงงานไม่เกิน 2-3 คน ซึ่งเมื่อกรีดยางเสร็จแล้วจะต้องรอให้น้ำยางไหลจนได้ปริมาณที่ต้องการ เกษตรกรจะเริ่มเก็บน้ำยางเวลา การเก็บน้ำยางจะใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง เนื่องจากเกษตรกรจะต้องทยอยเก็บน้ำยางตามต้นจนครบ ซึ่งขั้นตอนการเก็บน้ำยางจะทำการยกถ้วยใส่น้ำยางเทน้ำยางใส่ลงในถัง และจะต้องชูดน้ำยางที่ติดอยู่กับภาชนะให้น้ำยางออกมามากที่สุด การกรีดยางและเก็บน้ำยางที่ละต้นถือเป็นงานที่หนักและเหนื่อยพอสมควร ซึ่งผู้เก็บจะต้องถือถังใส่น้ำยางไปตามแถวต้นยางจนครบทั่วทั้งพื้นที่ ซึ่งงานกรีดยางและงานเก็บน้ำยางเกษตรกรในครอบครัวอาจจะแบ่งงานกันทำเพื่อให้งานเสร็จเร็วขึ้น ในขั้นตอนการเก็บนั้นมีความไม่ยุ่งยากเท่าขั้นตอนการกรีดยาง ทั้งนี้การกรีดยางจะต้องอาศัยทักษะในการกรีดยางพอสมควร ถ้ากรีดยางไม่ดีจะทำให้ยางเนื้อเยื่อเจริญซึ่งจะมีผลต่อการไหลของน้ำยางในอนาคต แต่หากกรีดยางดีเกินไปน้ำยางจะไหลออกน้อย ส่วนงานเก็บน้ำยางเกษตรกรอาจให้บุตรหลานซึ่งอยู่ในวัยแรงงานคอยแบ่งเบาภาระได้ในระดับหนึ่ง

ในเกษตรกรบางรายอาจจะต้องจ้างแรงงานเพื่อเก็บน้ำยางโดยเฉพาะ อัตราในการจ้างแรงงานเก็บน้ำยางในอำเภอคลองหอยโข่งจะจ้าง 200 บาทต่อพื้นที่เก็บน้ำยาง 10 ไร่ ส่วนในเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการผลิตมากเช่นเกินกว่า 30 ไร่ ส่วนใหญ่จะว่าจ้างแรงงานเพื่อทำภารกิจในส่วนนี้แทน ผลผลิตส่วนใหญ่จะแบ่งในอัตราส่วนนายจ้างต่อลูกจ้าง 55:45 หรือ 60:40 ขึ้นกับข้อตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้างขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้ ในการต่อรองระหว่างนายจ้างและลูกจ้างคือ (1) ความยากง่ายของงาน (2) วิธีการขายผลผลิตว่าเป็นน้ำยางหรือยางแผ่น (3) ความสนิทสนมระหว่างนายจ้างและลูกจ้างหรือความเป็นญาติพี่น้อง (4) ความใกล้ไกลตามความสะดวกของการเดินทางและขนส่ง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการต่อรองในการคิดส่วนแบ่งโดยทั่วไป มีข้อยกเว้นในกรณีที่ใช้แรงงานจากประเทศพม่า การจ้างแรงงานพม่าจะแบ่งในอัตรานายจ้างต่อลูกจ้าง 70:30 ดังนั้นเกษตรกรรายใหญ่นิยมจ้างแรงงานชาวพม่า ซึ่งถูกต้องตามกฎหมายคือมีบัตรประจำตัวของแรงงานต่างด้าวหรือแม้กระทั่งแรงงานผิดกฎหมายเพื่อลดต้นทุนในการผลิตโดยนายจ้างนิยมขายผลผลิตในรูปของยางแผ่นเนื่องจากได้ราคาที่ดีกว่าการขายในรูปของน้ำยางซึ่งมีผลต่างของรายได้ประมาณ 200-300 บาทต่อพื้นที่ 10 ไร่

จากที่กล่าวมาแล้วในตอนนี้จะเห็นว่าการขายผลผลิตในรูปของน้ำยางหรือยางแผ่นขึ้นกับตัวแปรหลายตัวแปรเช่น (1)ความต้องการของเจ้าของสวนยางพารา (2) ความต้องการของแรงงาน (3) ความใกล้ไกลของพื้นที่ (4) ความสะดวกในการทำยางแผ่น (5) ความแตกต่างของราคาผลผลิตซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการต่อรองระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในการจำหน่ายผลผลิตว่าจะจำหน่ายผลผลิตในรูปแบบใด เนื่องจากทั้งสองฝ่ายจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดแต่ยังคงอาศัยการพึ่งพาซึ่งกันและกันเพื่อให้ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

3.1.2 ระบบการผลิตยางพาราควบคู่กับการทำนา

ปัจจุบันพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่งมีระบบการผลิตยางพาราควบคู่กับการทำนาจำกัดเฉพาะบริเวณที่ราบเชิงเขาและบริเวณที่ราบลุ่ม การปลูกข้าวไม่ได้มีไว้จำหน่าย แต่เป็นการปลูกเพื่อบริโภคเป็นหลัก โดยมียางพาราเป็นที่มาของรายได้ที่เป็นตัวเงิน ซึ่งนับวันจะมีความจำเป็นเพิ่มขึ้นในยุคเศรษฐกิจแบบตลาด การมีข้าวไว้บริโภคจากการปลูกของเกษตรกรเองช่วยลดค่าใช้จ่ายในด้านอาหารได้มาก เพราะการทำนาในหนึ่งฤดูกาลสามารถบริโภคได้เกินหนึ่งปีเพื่อเป็นความมั่นคงทางด้านอาหาร การดำเนินกิจกรรมในระบบการผลิตยางพาราควบคู่การทำนาจะให้ความสำคัญกับการจัดสรรเวลาเป็นหลัก เพราะหากมีการจัดสรรเวลาดีกิจกรรมการผลิตทั้งสองจะเอื้อประโยชน์ให้กิจกรรมการผลิตทั้งสองสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ดี โดยในฤดูฝนเกษตรกรจะใช้เวลาเพื่อการทำนา ส่วนในช่วงฤดูที่ยางผลัดใบเป็นช่วงที่ข้าวสุกสามารถเก็บเกี่ยวได้ กิจกรรมการ

ผลิตทั้งสองจึงเป็นกิจกรรมการผลิตที่ส่งเสริมกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตยางพาราเป็นกิจกรรมหลักและมีกิจกรรมการทำนาเป็นกิจกรรมเสริม ขนาดพื้นที่ในการทำนาจะมีเนื้อที่ไม่มากนักตั้งแต่ 1 ไร่ไปจนถึง 10 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นจึงเรียกได้ว่าการทำนาเป็นกิจกรรมที่ทำกันมาสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งเท่านั้น ไม่มีผู้เข้ามาใหม่ในกิจกรรมนี้เนื่องจากได้กล่าวถึงระบบการผลิตยางพาราในรายละเอียดแล้วก่อนหน้านี้ ในที่นี้จะขอกกล่าวเพียงรายละเอียดที่เกี่ยวกับการทำนาเท่านั้น

การทำนาเพื่อการบริโภคจะใช้พันธุ์ข้าวที่สมาชิกในครัวเรือนนิยมบริโภค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมือง การใช้พันธุ์พื้นเมืองนี้มีข้อดีหลายประการ ปลูกง่ายไม่จำเป็นต้องดูแลเอาใจใส่มาก ใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีกำจัดแมลงน้อย ส่วนใหญ่เกษตรกรในพื้นที่ไม่นิยมใช้สารเคมีป้องกันกำจัดแมลง เพราะจะทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น และการผลิตที่มุ่งเพื่อใช้บริโภคเองจึงไม่ต้องการได้รับสารเคมีที่ฉีดเข้าไปเป็นต้น การใช้พันธุ์ส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐได้รับความนิยมน้อย เนื่องจากพันธุ์ที่ใช้ส่งเสริมแม้จะให้ผลผลิตดีแต่จะต้องใช้ปัจจัยการผลิตสูง โดยเฉพาะปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง ต้องมีน้ำสมบูรณ์เพียงพอ ปัจจัยเหล่านี้เป็นข้อจำกัดสำหรับเกษตรกรในพื้นที่อย่างมาก นอกจากนี้ลักษณะเมล็ดของข้าวพันธุ์ดียังไม่ตรงกับบรรณนิยมของเกษตรกร ดังนั้นเกษตรกรจึงเลือกที่จะใช้พันธุ์พื้นเมืองแทน รสนิยมที่สำคัญของเกษตรกรนี้รวมถึงความหอมของข้าว และความอยู่ท้องหรือความอิมที่ยาวนานเมื่อบริโภคทำให้ไม่หิวบ่อย นอกจากนี้ถึงแม้ข้าวพันธุ์ส่งเสริมจะให้ผลผลิตที่มากกว่าแต่เมื่อเกษตรกรไม่ได้ผลิตข้าวไว้ขายและมีข้อจำกัดในเรื่องของรสนิยมและการจัดการดูแลรักษาจึงไม่นิยมปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริม

ลักษณะของการทำนาในอำเภอคลองหอยโข่งจะเป็นการทำนาแบบไม่ประณีต มีการใช้แรงงานและการบำรุงดูแลรักษาน้อย การเตรียมดินจะใช้รถไถเดินตาม การไถเตรียมพื้นที่ส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำการว่าจ้าง ค่าจ้างตั้งแต่ไถตะจนถึงไถแปรอยู่ในอัตรา 700-900 บาท/ไร่ อัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างและความยากง่ายในการไถ การไถจะไถในเดือนสิงหาคม-กันยายนเป็นการไถตะ แล้วทิ้งไว้หนึ่งถึงสองสัปดาห์ หลังจากนั้นจึงเป็นการไถแปรและหว่านเมล็ดข้าวตามลงไป โดยใช้เมล็ดหว่านในแปลงกล้าในอัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์ข้าวที่ใช้เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เช่น เล็บนก ดอกพยอม สีรัก ลูกลาย ข้าวขาว หอมจัน เป็นต้น ประมาณกลางเดือนกันยายน เมล็ดข้าวที่หว่านไว้จะได้รับน้ำฝนแล้วงอกขึ้นมาเป็นต้นกล้า ในช่วงเดือนนี้จะมีน้ำฝนตกอยู่อย่างต่อเนื่อง เกษตรกรจะกักน้ำไว้ในนาประมาณ 10-20 เซนติเมตรหลังจากนั้นเมื่อต้นกล้ามีขนาดความสูงประมาณ 40 เซนติเมตร ทำการถอนต้นกล้าแล้วนำไปดำในแปลงนาที่เตรียมพื้นที่ไว้แล้ว หลังจากนั้น 1-2 สัปดาห์ หลังจากนั้นเกษตรกรจะสำรวจดูความรอดของต้นกล้าที่ดำไว้ ถ้ามีความเสีย

หายเกิดขึ้นจะทำการซ่อมแซมพร้อมกับการกำจัดวัชพืชพร้อมกันโดยวิธีกล เช่น ถอนด้วยมือ การใช้ที่ตายหญ้า แล้วทำการตกแต่งคันนาเพื่อกักเก็บน้ำไปพร้อมกันทำการใส่ปุ๋ย สูตรปุ๋ยที่เกษตรกรนิยมใช้ คือ 16-20-0 ใส่เพียงครั้งเดียวหลังจากซ่อมกล้าเสร็จในอัตราประมาณ 10 กิโลกรัม/ไร่ แหล่งปุ๋ยส่วนใหญ่เกษตรกรจะซื้อจากร้านค้าเอกชนในพื้นที่ การกำจัดโรคแมลงนั้นส่วนใหญ่ปลูกไว้บริโภคจึงไม่ได้คำนึงถึงปริมาณผลผลิตที่เสียหายจากการทำลายจากโรคแมลงเหลือจากการทำลายใช้บริโภคต่อไป ระหว่างต้นข้าวเจริญเติบโตเกษตรกรจะระวังไม่ให้น้ำแห้ง โดยจะทำการรดน้ำจากคูส่งน้ำที่มาจากลำคลองหรือลำเหมืองอีกครั้งหนึ่ง แต่เมื่อใกล้เก็บเกี่ยวผลผลิตเกษตรกรจะปล่อยให้น้ำแห้งเพื่อให้เมล็ดข้าวสุกพร้อมเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวข้าวจะทำประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้งข้าวในนาจะสุกดีและมีความแห้งในเมล็ดข้าวสูง เนื่องจากข้าวพันธุ์พื้นเมืองมีลักษณะลำต้นสูงคอรวงยาว การเก็บเกี่ยวจะใช้กระทำการเก็บเกี่ยวที่ละรวงแล้วนำมามัดเป็นเลียงเพราะสะดวกในการเก็บรักษา

แรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวมักใช้แรงงานในครัวเรือนอย่างไรก็ตามอาจจะใช้แรงงานจากนอกครัวเรือนบ้างในยามที่เก็บเกี่ยวไม่ทัน โดยในอดีตการเก็บเกี่ยวจะใช้วิธีขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรเพื่อนฝูงแล้วมีการเลี้ยงอาหารตอบแทน เมื่อถึงคราวของคนอื่นบ้างก็จะมีกรช่วยเหลือตอบแทน เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานกันในลักษณะต่างตอบแทนหรือเรียกว่าแลกซึ่งพบได้ทั่วไปในชุมชนชนบทในอดีต แต่ในปัจจุบันการเก็บเกี่ยวจะใช้วิธีการว่าจ้าง ค่าจ้างอาจจะเป็นลักษณะของการแบ่งผลผลิตในอัตราร้อยละ 25-30 ของจำนวนเลียง ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของเลียง หรือไม่ก็จะใช้วิธีว่าจ้างเป็นตัวเงินใน อัตราเลียงละ 3 บาท

เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วเกษตรกรจะนำผลผลิตมาทำการตาก การตากข้าวจะทำการตากช่วงเช้าในลักษณะหงายเลียง ช่วงบ่ายจะทำการคว่ำเลียงเพื่อตากคอรวงให้แห้งดีทั้งสองด้าน จากนั้นเกษตรกรจะเก็บผลผลิตไว้ในยุ้งฉางในรูปของเลียงข้าว โดยทำการแขวนไว้เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ดี หรือวางซ้อนกันในยุ้งฉางที่มีอากาศถ่ายเทได้ดีข้าวมีความแห้งตลอดเวลา การทำลายจากเชื้อรามีน้อยและสามารถเก็บไว้ได้ยาวนาน เมื่อต้องการบริโภคเกษตรกรจะนำเลียงข้าวเปลือกมาทำการนวดด้วยเท้าหรือใช้ไม้ฟาด เพื่อให้เมล็ดข้าวเปลือกหลุดออกจากรวง แล้วนำเอาไปสีเป็นข้าวสารที่โรงสีขนาดเล็กใกล้บ้านจึงจะสามารถนำมาบริโภคได้ แต่ในระยะหลังการเก็บรักษาผลผลิตข้าวของเกษตรกรในยุ้งฉาง จะทำการเก็บในรูปของข้าวเปลือกที่ทำการนวดเรียบร้อยแล้ว โดยบรรจุในกระสอบทำให้การเก็บสามารถเก็บไว้ได้ในปริมาณมากและสะดวกยิ่งขึ้น สามารถจัดการได้ง่ายเนื่องจากไม่ต้องทยอยนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้มาทำการนวดหลายครั้งก่อนบริโภค แต่การเก็บในรูปของข้าวเปลือกในกระสอบซึ่งเป็นกระสอบปานหรือกระสอบ

พลาสติกมีข้อเสียคือ สามารถเก็บรักษาได้ไม่นานเพราะมีความชื้นของข้าวเปลือกสูงกว่าการเก็บเป็นเลียง เนื่องจากภาระความชื้นนอกจากกระสอบทำได้ยากเพราะอากาศถ่ายเทผ่านกระสอบทำได้ยาก เป็นที่น่าสังเกตแม้จากการสำรวจจะพบระบบการผลิตถึง 6 ระบบการผลิต แต่ระบบการผลิตที่มีองค์ประกอบเป็นยางพาราพบมากถึง 3 ระบบคือระบบยางพาราเพียงอย่างเดียว ระบบยางพาราควบคู่กับการทำนา และระบบยางพาราควบคู่กับการเลี้ยงโคทั้งจำนวน ระบบการผลิตที่พบและจำนวนเกษตรกรที่เลือกระบบการผลิตเหล่านี้จะพบว่ามียาจำนวนมาก และจากการสังเกตกิจกรรมที่กระทำควบคู่กับการทำสวนยางพารา เช่น การทำนาและเลี้ยงโคนั้นจะต้องไม่กระทบกับกิจกรรมในสวนยางพารา โดยขึ้นอยู่กับการจัดการของเกษตรกรเอง กิจกรรมเหล่านี้สามารถกระทำกับกิจกรรมการทำสวนยางพาราอย่างสอดคล้องกลมกลืนกัน และเสริมสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้ดีในระดับหนึ่งเพียงแต่ต้องมีความมานะพยายามและเข้าใจต่อภารกิจอย่างชัดเจน

4. วิถีชีวิตของเกษตรกรในปัจจุบัน

4.1 สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป

โดยทั่วไปเกษตรกรในอำเภอคลองหอยโข่งมีความเป็นอยู่เรียบง่าย แต่ภายใต้ความเรียบง่ายนี้วิถีชีวิตก็ค่อยๆถูกแทรกซึมที่ด้วยความเป็นเมืองและความทันสมัยมากขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมที่เกษตรกรใช้ชีวิตเรียบง่ายตามอัตภาพ มีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่มีอยู่หล่อเลี้ยงชีพ แต่ปัจจุบันประชาชนมีค่านิยมในการจับจ่ายใช้สอยมากยิ่งขึ้นทั้งในการใช้ชีวิตโดยทั่วไปและในการผลิต ความจำเป็นในการใช้เงินมีมากขึ้นรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรจะถูกนำมาจับจ่ายใช้สอย รายจ่ายที่สำคัญคือรายจ่ายทางด้านอาหาร รายจ่ายเพื่อการลงทุนทางการเกษตร ค่าเช่าเรี่ยนบุตร และนอกจากนั้นเป็นรายจ่ายอื่นๆที่ไม่สามารถจำแนกได้ชัดเจนเนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถระบุได้ละเอียดพอที่นำมาจัดเป็นหมวดหมู่

จากการสอบถามเกษตรกรหลายรายทำให้ทราบถึงนิสัยในการใช้จ่ายเงินว่า โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรไม่ระมัดระวังในการจับจ่ายใช้สอยนัก และขาดการวางแผนในการใช้จ่ายล่วงหน้าที่เป็นระบบ ทำให้การตัดสินใจใช้จ่ายแต่ละครั้งเกิดขึ้นค่อนข้างง่าย ส่วนใหญ่ไม่มีการทำบัญชีฟาร์ม จึงไม่มีการจำแนกระหว่างค่าใช้จ่ายในเรื่องของครัวเรือนและค่าใช้จ่ายเพื่อการผลิตในฟาร์มอย่างชัดเจน สภาพเช่นนี้เงินที่จะใช้ลงทุนในฟาร์มบางครั้งถูกนำไปใช้จ่ายในเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน ทำให้เงินที่จะเก็บออมไว้สำหรับลงทุนจึงมีน้อย การคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนใน

การผลิตจึงทำได้ยาก การขาดการวางแผนที่ดีย่อมส่งผลต่อการจัดการทางการเงินเพื่อดำรงชีพ บ่อยครั้งเกษตรกรขาดเงินที่จะใช้ในการลงทุนทางการเกษตรโดยไม่รู้ตัว

เงินลงทุนทำการเกษตรในอำเภอคลองหอยโข่งส่วนใหญ่ได้จากการยืมเงินจากญาติพี่น้องหรือกู้เงินจากในระบบและนอกระบบ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน การกู้เงินจากแหล่งเงินทุนต่างๆเพื่อมาลงทุนในการเกษตร ส่วนมากจะใช้เงินเหล่านี้เพื่อการลงทุนได้ไม่เต็มประสิทธิภาพของเงินที่กู้มา เงินส่วนหนึ่งจะถูกใช้จ่ายไปกับชีวิตประจำวันโดยขาดความระมัดระวัง เมื่อถึงเวลาที่ต้องชำระหนี้เกษตรกรจะใช้หนี้จากรายได้ที่ได้จากการขายผลผลิตมาใช้ในการชำระหนี้ที่เกิดนอกการผลิต มีเกษตรกรบางส่วนที่รายได้จากผลผลิตไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ จึงใช้วิธีกู้เงินจากแหล่งเงินกู้อื่นเพื่อมาชำระหนี้ที่มีอยู่ ส่งผลให้เกษตรกรเป็นหนี้เงินกู้จากหลายแหล่งพร้อมๆกันเป็นลูกโซ่ อันส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ในปัจจุบันและอนาคต

ในด้านความเป็นอยู่ส่วนใหญ่นิยมสร้างบ้านในหมู่บ้านหรือชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติสืบเชื้อสายมาตั้งแต่อดีต การสร้างบ้านนิยมสร้างบ้านตามฐานะจึงมีลักษณะที่หลากหลาย ลักษณะของบ้านจึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงฐานะและรายได้เป็นอย่างดี โดยปกติแล้วคนส่วนใหญ่ในพื้นที่จะยอมรับในฐานะทางสังคมของคนในพื้นที่ด้วยตนเอง ฐานะทางสังคมส่วนมากมีความสัมพันธ์กับรายได้ ผู้มีบทบาททางสังคมส่วนมากเป็นผู้ที่ค่อนข้างจะมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี เนื่องจากมีโอกาสที่ดีกว่าเกษตรกรทั่วไป

เกษตรกรส่วนใหญ่ถือได้ว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ยากจนหรือพอมีพอกิน การที่รายได้ส่วนใหญ่มาจากผลผลิตจากยางพาราเป็นหลัก ทำให้รายได้แปรผันตามราคายางพารา ถ้าผลผลิตยางพารามีราคาสูงจะส่งผลโดยรวมให้เศรษฐกิจในอำเภอคลองหอยโข่งดี ถ้าเมื่อใดผลผลิตยางพารามีราคาตกต่ำจะทำให้เศรษฐกิจในอำเภอคลองหอยโข่งซบเซาไปด้วย สภาพการเกษตรที่มีการทำสวนยางเป็นหลักนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคมต่อกันที่เห็นได้ชัดคือเกษตรกรรายเล็กหรือชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำกินสามารถอาศัยการรับจ้างกรีดยางพาราจากผู้ที่มีสวนยางขนาดใหญ่มาเลี้ยงชีพโดยไม่จำเป็นต้องย้ายไปทำงานที่อื่น

4.2 ค่านิยมในการดำรงชีพ

4.2.1 การบริโภค

ค่านิยมในการบริโภคของประชากรในอำเภอคลองหอยโข่งในปัจจุบัน เปลี่ยนไปอย่างมากจากอดีต การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากเดิมสังคมเกษตรในอำเภอคลองหอยโข่งเป็นสังคมค่อนข้างปิด การรับรู้วัฒนธรรมจากภายนอกจึงมีน้อย การเปลี่ยนแปลงรวมไปถึงการบริโภคจึงมีน้อยด้วย แต่เมื่อสังคมอำเภอคลองหอยโข่งเปิดมากขึ้น การรับรู้ข้อมูล

ข่าวสารมีมากขึ้น การรับเอาวัฒนธรรมบริโภคนิยมจากภายนอกที่ค่อยๆแทรกซึมสู่วิถีชีวิตเกษตรกรรมมากขึ้น จากเดิมการบริโภคในครัวเรือนอาศัยการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก ทั้งในการจัดหาเตรียมอาหารและสิ่งของจำเป็นด้วยตัวเองหรือมีการแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน ปัจจุบันเกษตรกรนิยมซื้ออาหารมาบริโภคและซื้อหาสิ่งของที่จำเป็นในครัวเรือนจากท้องตลาดมากกว่าที่จัดหาหรือผลิตขึ้นมาในครัวเรือนเพราะง่ายและสะดวกกว่าการจัดหาเอง

การซื้อหาอาหารมาบริโภคทำให้เกษตรกรเอาเวลาที่เหลือจากการปฏิบัติงานมาใช้ในการพักผ่อน และไม่ต้องเสียเวลากับงานในครัว การซื้อหาอาหารมาบริโภคในอำเภอคลองหยอยโข่งมีทั้งซื้อเฉพาะกับข้าวแล้วมาหุงข้าวเองบริโภค หรือซื้อทั้งข้าวและกับข้าวมาบริโภค หรือบริโภคที่ร้านอาหาร แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังนิยมซื้อกับข้าวแล้วมาหุงข้าวเองบริโภค เพราะจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายบางส่วนและยังสามารถบริโภคข้าวปริมาณตามความต้องการให้อิ่มท้อง การหุงข้าวบริโภคเองจะได้เลือกข้าวที่ถูกรสนิยมมาหุงมากกว่าซื้อข้าวสุกมารับประทาน จากการสอบถามเกษตรกรถึงเรื่องความนิยมในการซื้อกับข้าวมาบริโภค ทำให้ทราบว่า การซื้อกับข้าวมาบริโภคในปัจจุบันมีความนิยมมากกว่าในอดีตอย่างเห็นได้ชัด และมีข้อดีคือสามารถมีเวลารว่างไม่ต้องเสียเวลากับการจัดหาอาหารและเตรียมมาปรุงเอง นอกจากนี้การซื้อกับข้าวมาบริโภค สามารถซื้อมาในราคาไม่สูงมากก็สามารถบริโภคได้ทั้งครอบครัว อีกทั้งความหลากหลายในชนิดของอาหารให้เลือก การปรุงอาหารเองนอกจากเสียเวลาแล้ว ค่าใช้จ่ายในการปรุงอาหารแต่ละครั้งเมื่อคิดเป็นมูลค่าจะมีค่าสูง เช่นแกงไก่หนึ่งตัวจะต้องใช้จ่ายเงินไม่ต่ำกว่า 100 บาท แต่จะต้องรับประทานหลายมือจึงจะหมดโดยไม่สามารถเปลี่ยนได้ อย่างไรก็ตามเกษตรกรหลายรายกลับมีความคิดที่แตกต่างกันโดยความเห็นว่าการซื้อกับข้าวหรืออาหารมาบริโภคจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเงินจำนวนมาก ถึงแม้ว่าอาหารแต่ละมือจะจ่ายเงินจำนวนเพียงไม่กี่สิบบาท แต่วันหนึ่งมีจำนวนหลายมือจึงทำให้จะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากในแต่ละวัน แต่การทำกับข้าวไว้บริโภคทำเพียงครั้งเดียวแต่สามารถบริโภคได้หลายมือ

โดยรวมแล้วการซื้อหาอาหารปรุงสำเร็จมาบริโภคนับวันมีความนิยมมากขึ้น จากการสอบถามแม่ค้าที่ปรุงอาหารปรุงสำเร็จขาย ทำให้ทราบถึงการจับจ่ายซื้อหาอาหารปรุงสำเร็จว่าได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน เพราะจากการนำอาหารมาขายสามารถขายหมดเกือบทุกวัน เหตุผลที่ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมซื้อหาอาหารมาบริโภคเพราะเศรษฐกิจในอำเภอคลองหยอยโข่งอยู่ในระดับดี เนื่องจากช่วงที่ให้สัมภาระยางพารามีราคาดีและเป็นช่วงที่สามารถกรีดยางได้ ทำให้เกษตรกรมีเงินทองที่จะซื้อหาอาหารปรุงสำเร็จมาบริโภคเสมือนกับความซื้อความสะดวกสบายเพราะเห็นดีเห็นงามจากการงานในสวนยางพารา และในระยะหลังมานี้เกษตรกรรายเล็กบางส่วนนิยม

ขายผลผลิตในรูปของน้ำยางดิบมากขึ้น การขายในรูปของน้ำยางดิบสามารถขายได้ทุกวันและ การซื้อขายแต่ละจะซื้อขายเป็นเงินสด ทำให้เกษตรกรมีเงินจับจ่ายใช้สอยได้ทุกวันยกเว้นวันที่ หยุดกรีต การได้รับเงินจากการจำหน่ายผลผลิตในรูปน้ำยาง ทำให้เกษตรกรมีสภาพคล่องในการ จับจ่ายใช้สอย

อย่างไรก็ตามการใช้จ่ายในสิ่งที่คิดว่าจำเป็นโดยไม่ระมัดระวังทำให้เกษตรกรใช้ไม่ สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายให้เหมาะสม ส่งผลให้เกษตรกรมีเงินเหลือเก็บน้อย และกระทบต่อการ เป็นหนี้สิน เมื่อจำเป็นจะต้องใช้เงินก้อนโตหรือเงินเร่งด่วน เกษตรกรจะไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะ ไปใช้หนี้ได้ จำเป็นจะต้องหยิบยืมเงินมาใช้จ่าย และส่งผลกระทบยาวต่อการชำระหนี้ จากการ สังเกตของผู้วิจัยและจากการสอบถามเกษตรกรหลายราย ทำให้ทราบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ใน อำเภอคลองหอยโข่งมีนิสัยการใช้จ่ายในการบริโภคที่มีความปราณีตน้อย ขาดความระมัดระวัง ถึงแม้ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ของเกษตรกรจะไม่ใหญ่โตมากนัก แต่เครื่องใช้ไม่สอยเครื่องไฟฟ้า อำนาจความสะดวกจะมีอยู่พร้อม

4.2.2 การลงทุนในทรัพย์สินและสิ่งอำนวยความสะดวก

เกษตรกรโดยทั่วไปในอำเภอคลองหอยโข่งส่วนใหญ่มีฐานะที่ไม่ยากจน แต่ไม่ถึง กับร่ำรวยมีความเป็นอยู่ปานกลางไม่ค่อยมีความขัดสนเรื่องรายได้ พออยู่ได้กับสภาพเศรษฐกิจใน ปัจจุบันอย่างไม่เดือดร้อนมากนัก รายได้ซึ่งส่วนใหญ่ซึ่งมาจากอาชีพเกษตรกรรมส่วนหนึ่งจะ ใช้ ใช้จ่ายไปกับค่าอาหารเป็นหลัก ที่เหลือจะใช้จ่ายไปกับสิ่งจำเป็นต่างๆ และสำรองไว้เพื่อการลงทุนใน การประกอบอาชีพและทรัพย์สิน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การลงทุนในทรัพย์สิน ซึ่ง จะ ต้องอาศัยเงินจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยของเกษตรกรแต่ละคนว่าจะสามารถเก็บออมได้ มากน้อยเพียงใด เงินส่วนหนึ่งมาจากการกู้ยืม เพราะจะเก็บออมเพื่อให้ได้เงินจำนวนมากจากการ ทำเกษตรแล้วนำมาลงทุนในทรัพย์สินเป็นเรื่องที่ยาก

การลงทุนในทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่จะไม่ให้ความสำคัญกับการลงทุนในทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้มากนัก เนื่องจากการลงทุนในลักษณะนี้จะต้อง ใช้เงินทุนก้อนโต ซึ่งทำได้ยากเนื่องจากไม่มีเงินออมมากพอและจะต้องกู้เงินจำนวนมาก อีกทั้งมี ความเสี่ยงสูงสำหรับการกู้ยืมเพื่อมาลงทุน ส่วนเกษตรกรรายใหญ่จะให้ความสำคัญมากกับการ ลงทุนในทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยเฉพาะการซื้อที่ดินเพิ่มเพื่อปลูกสร้างสวนยางพาราและ การซื้อโคมาเลี้ยง

จากการสังเกตเกษตรกรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีที่ดินมาก และสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับยางพาราแปลงใหม่ที่ยังไม่ให้ผลผลิต จะได้รับคำตอบใกล้เคียงกันในเกษตรกรราย

ใหญ่ คือส่วนใหญ่มักจะมีงานใหม่ที่ยังไม่ให้ผลผลิต แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรรายใหญ่นิยมลงทุนในทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้โดยเฉพาะที่ดินเพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้เพิ่ม ซึ่งแตกต่างกับเกษตรกรรายเล็ก จากการสังเกตของผู้วิจัย การลงทุนในทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้มีน้อย ถึงแม้จะไม่ใช้ทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงมากนัก เป็นต้นว่าสัตว์เลี้ยงเศรษฐกิจ การทำไร่นาสวนผสม เป็นต้น เกษตรกรรายเล็กส่วนใหญ่ไม่นิยมสร้างรายได้ในอาชีพเสริมที่ต้องลงทุนมาก ส่วนใหญ่จะนิยมทำอาชีพรับจ้างมากกว่า เช่น รับจ้างกรีดยาง ขับรถรับจ้าง รับจ้างทั่วไป เป็นต้น การลงทุนในทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เกษตรกรรายเล็กส่วนใหญ่จะมีทรัพย์สินจำพวกสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมสำหรับใช้สอย อาจเนื่องมาจากเกษตรกรรายเล็กจะต้องใช้แรงกายในการปฏิบัติงานมากและมีความเหน็ดเหนื่อยมาก เมื่อกลับมาถึงบ้านจึงต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อมาผ่อนคลายให้ได้มากที่สุด สิ่งอำนวยความสะดวกเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมซื้อไว้ประจำบ้านเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตและในเวลาสำหรับการพักผ่อน

การลงทุนในทรัพย์สินที่ต้องใช้เงินทุนสูง เกษตรกรมักนิยมกู้เงินเพื่อมาลงทุนเป็นส่วนใหญ่ โดยนิยมกู้เงินมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นธนาคารของรัฐ และอีกหนึ่งคือกลุ่มออมทรัพย์ของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีความมั่นคงพอควรและเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมเป็นสมาชิกโดยมุ่งหวังเพื่อกู้เงินและเข้าถึงสวัสดิการด้านต่างๆ การกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์จะสามารถกู้ได้ไม่เกิน 3-4 เท่าของเงินออมที่มีอยู่ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้านจึงเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญสำหรับการลงทุนของเกษตรกรโดยไม่จำกัดฐานะ ส่วนการได้มาของเงินสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นของที่ไม่มีราคาสูงมากนัก เกษตรกรนิยมสะสมเงินเพื่อซื้อในราคาเงินสดหรือไม่ก็ผ่อนเป็นรายเดือน

4.3.3 การลงทุนในการศึกษา

ชาวอำเภอคลองหอยโข่งให้ความสำคัญในเรื่องการลงทุนทางการศึกษาในปัจจุบันมากกว่าในอดีตมาก ในอดีตการศึกษาของเกษตรกรและสมาชิกมีน้อยสังเกตได้จากผู้สูงอายุในท้องถิ่นมักจะจบการศึกษาสูงสุดไม่เกินชั้นประถม 4 และหลายรายไม่จบการศึกษาชั้นประถมหรือไม่ได้เรียนหนังสือเลย เมื่อบุตรหลานที่จบการศึกษาในระดับสูงซึ่งมีน้อยรายมักจะไม่นิยมอยู่ในท้องถิ่น แต่จะไปทำงานที่อื่นและตั้งถิ่นฐานที่อื่นด้วยโดยเฉพาะในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ แต่ในปัจจุบันเกษตรกรให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อบุตรหลานในด้านการศึกษามากขึ้น คนรุ่นใหม่มักจะจบการศึกษาเกินกว่าขั้นพื้นฐานแล้วเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

จากการสอบถามเกษตรกรบางคนให้ความสำคัญในการลงทุนทางการศึกษาถึงแนวคิดที่จะให้บุตรหลานมีการศึกษาที่ดี ได้รับคำตอบว่าทรัพย์สินเงินทองที่จะให้ลูกหลานมีไม่

มาก จึงอยากให้มีโอกาสแห่งความก้าวหน้าที่ดีในอนาคต อยากให้เรียนในระดับที่สูงเท่าที่จะสามารถเรียนได้ ถึงแม้พ่อแม่จะมีความเห็น้อยากก็ตาม การศึกษาระดับพื้นฐานเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะเข้มงวดให้ลูกหลานเรียนหนังสือ แต่เมื่อเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้น ส่วนใหญ่บุตรหลานจะมีบทบาทในการตัดสินใจในด้านนี้มากยิ่งขึ้นและมีไม่น้อยที่ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อ และจากการสังเกตของผู้วิจัย เยาวชนในพื้นที่นี้นิยมแต่งงานในอายุที่ไม่มาก ส่วนผู้ที่เรียนหนังสือจะไม่นิยมแต่งงาน ขณะอายุน้อย โดยมีค่านิยมว่าผู้ที่ไม่เรียนหนังสือมีครอบครัว และวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามา กับสื่อต่างๆส่งเสริมให้เยาวชนคบเพื่อนต่างเพศมากขึ้นและเร็วขึ้น การจับคู่ในลักษณะของคู่รัก ระหว่างวัยรุ่นหญิงชายจึงเป็นเรื่องปกติและส่งผลถึงการมีครอบครัวในเวลาต่อมา จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อ เยาวชนในการศึกษา เพราะเมื่อเยาวชนแต่งงานมีครอบครัวก็จะไม่นิยมเรียนหนังสือ และมีความเชื่อว่าการเรียนหนังสือก็ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เพราะมีงานในพื้นที่ให้ทำมากมาย เช่น การทำสวนยางพาราหรือการรับจ้างกรีดยาง เป็นต้น

4.2.3 ฐานะทางสังคม

การมีฐานะทางสังคมเป็นการสะท้อนบทบาทและภาพพจน์ในสังคม การเข้ามาบุกเบิกจับจองพื้นที่ในอดีต ผู้เข้ามาบุกเบิกก่อนจะได้รับเกียรติและได้รับความเกรงใจจากผู้เข้ามาอยู่ภายหลังและมีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นสูง คนเหล่านี้มักมีฐานะทางสังคมไปด้วย บทบาทของคนเหล่านี้จะส่งผลมายังบุตรหลานรุ่นต่อไปด้วย อีกทั้งการอยู่ร่วมกันในลักษณะของเครือญาติมักจะมีลักษณะทางสังคมที่มีการอุปถัมภ์กันในหมู่ของเครือญาติสูงด้วย

ส่วนใหญ่แล้วบุตรหลานของผู้มีฐานะทางสังคมดีในอดีต มักจะมีบทบาทอย่างกว้างขวางในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และในหมู่ญาติพี่น้องจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสม่ำเสมอ ฐานะทางสังคมดีอาศัยรากฐานจากบรรพบุรุษมีผลสืบทอดมาจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างก็ตาม กล่าวคือผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเริ่มเข้ามามีบทบาทในด้านต่างๆ ในสังคมมากขึ้นในระยะหลัง ส่งผลให้มีฐานะทางสังคมสูงขึ้นตามมา ผู้คนให้เกียรติยกย่องผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมากขึ้น เพราะปัจจุบันสภาพสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ไม่ผูกพันกับฐานะทางเศรษฐกิจมากนัก

ในปัจจุบันปัจจัยทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการต่างๆ ในชุมชนค่อนข้างมาก การยอมรับฐานะโดยพิจารณาจากสภาพทางเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องปกติในสังคมท้องถิ่นปัจจุบัน เพราะผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีบทบาทในธุรกิจด้านต่างๆในพื้นที่ ซึ่งต้องสัมพันธ์กับชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม อาจส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทไปสู่ฐานะอื่นที่มีอำนาจมากขึ้นด้วย เช่น การเข้ามามีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่น ทำให้เกิดความเชื่อมโยงกับอำนาจภายนอกและระบบ

ราชการที่ให้บริการต่างๆด้านการพัฒนามากขึ้น ทั้งนี้ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมักมีโอกาสให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนมากกว่าคนทั่วไป

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเพื่อนฝูงยังคงมีบทบาทอยู่พอสมควร และเชื่อมโยงกัน การได้มาซึ่งอำนาจในกลุ่มผู้ที่มีฐานะใกล้เคียงกัน โดยที่ผู้มีญาติและเพื่อนฝูงมากเท่ากับเป็นผู้ที่กว้างขวางในชุมชน ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนมีความเกรงใจ และเอื้อต่อเข้าสู่อำนาจได้ง่ายกว่าผู้ที่มีญาติและเพื่อนฝูงน้อยกว่า เพราะมีผู้คนคอยสนับสนุนมาก ในปัจจุบันฐานะทางสังคมยังคงอาศัยความเชื่อมโยงทางเครือญาติและฐานะทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ยังมีญาติพี่น้องเพื่อนฝูงมากและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีด้วยแล้วก็จะได้รับความเกรงใจสูงกว่าคนปกติทั่วไป การมีญาติพี่น้องมากสามารถดูได้จากกลุ่มนามสกุลที่สำคัญซึ่งมีอยู่หลายครอบครัว จะได้รับการยกย่องในหมู่ญาติพี่น้อง และมีความได้เปรียบมากกว่าคนทั่วไปที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ แต่ถ้ามีความสามารถในการนำและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะส่งผลต่อการมีบทบาทต่อชุมชนได้ด้วยเช่นกันแม้ว่าจะเป็นคนที่ไม่เข้ามาอยู่ใหม่ก็ตาม

5. สรุป

เมื่อประมาณกว่า 100 ปีก่อนประชากรอพยพเข้ามาในพื้นที่ในอำเภอคลองหอยโข่ง เพื่อตั้งรกรากทำมาหากินในพื้นที่ราบลุ่มเพื่อทำการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาเป็นหลัก ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมีมากและประชากรไม่มากนัก การดำรงชีวิตจึงไม่มีความยากลำบากมาก เป็นไปได้ว่าการตั้งจุดมุ่งหมายการผลิตในอดีตเพื่อบริโภคเป็นหลัก ส่งผลให้การตัดสินใจผลิตของเกษตรกรในยุคนั้นมีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก

หลังจาก 100 ปีผ่านมาเริ่มมียางพาราพันธุ์พื้นเมืองเข้ามาปลูกในพื้นที่ภาคใต้รวมถึงพื้นที่อำเภอคลองหอยโข่ง การปลูกไม้ใช้หลักวิชาการมากนักอาศัยปลูกเลียนแบบธรรมชาติในพื้นที่ว่างเปล่าซึ่งน้ำไม่ท่วมขังโดยเฉพาะพื้นที่ดอน แต่วิถีชีวิตยังคงรูปแบบเดิมคือมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายมีการทำนาเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ถึงแม้จะมีพืชเศรษฐกิจตัวอื่นก็ตามการตั้งจุดมุ่งหมายการผลิตทางการเกษตรจึงเป็นไปได้ว่าเพื่อการบริโภคเป็นหลัก การตัดสินใจเลือกรูปแบบการผลิตยังคงมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และอาจมียางพาราพันธุ์พื้นเมืองหรือไม้ผลเป็นพืชเศรษฐกิจเสริม

ช่วง 40-10 ปีที่ผ่านมา วิถีชีวิตเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาโดยรัฐเข้ามามีบทบาทในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น การเข้ามาของถนนซึ่งนำความเจริญกระจายทั่วทั้งพื้นที่เป็นการนำปัจจัยการผลิตเข้าไปทำการผลิตและกระจายผลผลิตสู่

ตลาด ถนนเป็นส่วนหนึ่งนำการเปลี่ยนแปลงจากสังคมปิดสู่สังคมเปิด ประกอบกับสื่อวิทยุโทรทัศน์รวมถึงการบริการจากรัฐโดยเฉพาะการส่งเสริมการใช้ยางพาราจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิม จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลักสู่การผลิตที่ให้ความสำคัญกับการตลาดเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ วิถีชีวิตเกษตรกรจึงเริ่มเป็นกลไกส่วนหนึ่งในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ประเทศไทยรับแนวคิดการพัฒนาจากสังคมตะวันตกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในฉบับต้นๆ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของจูเลียนสจิวต์ (Julian Steward, 1956) ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมชาวไร่ชาวนาในท้องถิ่นต่างๆเป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงในระดับชาติ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย จึงเป็นไปได้ว่าวิถีชีวิตเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย มีการให้ความสำคัญกับเครื่องมือเครื่องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น การตั้งจุดมุ่งหมายการผลิตของเกษตรกรจึงให้ความสำคัญทั้งการผลิตเพื่อบริโภคและการผลิตเพื่อตลาด ส่วนการตัดสินใจเลือกรูปแบบการผลิตนั้นจึงมีการทำนาและการทำสวนยางพาราที่ผสมกันไปตามแต่สภาพพื้นที่หรือภูมิประเทศเลือกอำนาจ

ช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน วิถีชีวิตเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ความทันสมัยกระจายทั่วทั้งพื้นที่ เกษตรกรมีสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่เกือบทุกครัวเรือนเป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับการบริโภคทางวัตถุเพิ่มมากขึ้น ภาวะการใช้สอยและหนี้สินในหลายครัวเรือนจึงมีสูง เมื่อวิถีชีวิตรวมถึงค่านิยมในการบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงประกอบกับระบบนิเวศน์ สภาพสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ราบและที่ราบลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงคือเกษตรกรในหลายพื้นที่ไม่สามารถให้น้ำจากคลองชลประทานส่งน้ำได้ ประกอบกับปัจจัยการระบาดของหนู หอยเชอรี่ ภาวะน้ำท่วมขัง และต้นทุนการทำนาข้าวที่สูงขึ้น ส่งผลให้หลายพื้นที่เลิกทำนาลงพื้นที่นาเดิมกลายเป็นพื้นที่นาว่าง บางส่วนปรับพื้นที่เป็นสวนยางพารา ไร่สวนผสม จากสภาพสังคมเศรษฐกิจรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลถึงการตั้งจุดมุ่งหมายการผลิตของเกษตรกร เกษตรกรให้ความสำคัญกับการตลาดเป็นหลัก การตั้งจุดมุ่งหมายการผลิตเพื่อบริโภคน้อยมาก ในที่สุดส่งผลถึงการตัดสินใจเลือกรูปแบบการผลิตที่มีพืชเศรษฐกิจที่มีตลาดรองรับมากที่สุดคือยางพารา ระบบการผลิตที่สำคัญที่พบในปัจจุบันคือ ระบบการผลิตที่มียางพาราเป็นองค์ประกอบคือระบบการทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียว ระบบการทำสวนยางพาราควบคู่กับการทำนาและระบบการทำสวนยางพาราควบคู่กับการเลี้ยงโค